

TARTU ÜLIKOOL

Pärnu Kolledž

Sotsiaaltöö osakond

Lii Maripuu

**MÕNUAINETE TARBIMISE HARJUMUSED PÄRNU KOOLINOORTE SEAS
AASTATEL 2000-2011**

Lõputöö

Juhendaja: Kandela Õun

Pärnu 2013

Soovitan suunata kaitsmisele.....

(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud “.....” a.

TÜ Pärnu kolledži sotsiaaltöö korralduse osakonna juhataja

Tiiu Kamdron.....

(osakonna juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ÜLEVAADE MÕNUAINETEST JA NENDE TARBIMISEST	6
1.1.MÕNUAINETE DEFINEERIMINE	6
1.2.NARKOOTIKUMIDE ERINEVAD LIIGID.....	7
1.3.ALKOHOL, TUBAKAS JA NENDE TARVITAMINE	10
1.4.MÕNUAINETE TARVITAMISE HARJUMUSED EESTIS JA EUROOPAS.....	12
1.5.MÕNUAINETE TARBIMISE TAGAJÄRJED	13
1.6.MÕNUAINETE TARVITAMISE ENNETUSTÖÖ	15
2.UURIMUS. MÕNUAINETE TARBIMISE HARJUMUSED PÄRNU KOOLINOORTE SEAS AASTATEL 2000- 2011	17
2.1.UURIMISEESMÄRGID JA UURIMISKÜSIMUSED	17
2.2.UURIMUSE METOODIKA, VALIM JA UURINGU LÄBIVIIMINE	18
2.3.UURIMISANDMETE ANALÜÜS.....	19
2.3.1.Mõnuainete tarbimise olukord Pärnu koolinoorte seas.....	19
2.3.2.Ülevaade narkootikumide tarbimisest kolme uuringukorra võrdluses	21
2.3.3.Ülevaade alkoholi tarbimisest kolme uuringukorra võrdluses.	24
2.3.4.Ülevaade suitsetamisest kolme uuringukorra võrdluses	26
2.3.5.Mõnuainete tarbimise kohad	29
2.3.6.Mõnuainete tarbimise olukord Pärnu koolides	32
2.3.7.Uuringu tulemuste rakendamine mõnuainete alases ennetustöös	34
2.3.8.Uuringute tulemuste usutavus	37
2.4.ARUTELU, JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD.....	38
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	42
VIIDATUD ALLIKAD	44
LISAD	46
LISA 1. Küsimustik Pärnu koolide õppealajuhatajatele.....	46
LISA 2. Küsimused Pärnu noorsoopolitseinikule.....	47

SISSEJUHATUS

Tänapäeval pole harvad juhused, kus tänaval liikudes kohtub noori, kes suitsetavad või tarbivad alkohoolseid jooke. Keeldudest ja piirangutest olenemata pääsevad noored neile ainetele ligi, nende ainete tarbimine viib aga mõnikord kangemate ja ohtlikumate ainete- narkootikumide pruukimiseni. Esmasest tarbimisest võib aga kergesti tekkida sõltuvus ja nii on ühe noore inimese elu vähemalt mõneks ajaks rikutud.

Mõnuainete tarbimise põhjused on erinevad. Anisimova (2012) on oma välja toonud kolm põhjust: uudishimu ja teiste lõbustuste puudumine, rõõm ja soov olla teatud eakaaslaste grupi liikmeks. Samuti on ta märkinud, et enamus alkoholi ja narkootikumide kuritarvitajaid on vanuses 20-39 eluaastat.

20-39 aastased inimesed peaksid olema ühiskonna aktiivsed liikmed, käima tööl ja looma perekonna, tagama ühiskonna jätkusuutlikuse. Mõnuainete tarbimine kahjustab aga inimese tervist. Sõltuvus haarab enda alla kogu inimese mõistuse ja keha, edasine tegevus on tihti suunatud vaid uue mõnuaine koguse hankimisele. Kui esimesed proovimised võivad olla tasuta, siis järgmiste annuste eest tuleb tihti välja käia suuremaid summasid, mille hankimiseks kasutatakse ka kuritegelikke viise, nagu näiteks varastamine.

Vältimaks noorte sattumist mõnuainete küüsi on vaja teha pidevat ennetustööd. Parema ennetustöö organiseerimiseks on hea teada, millises vanuses noored vajaksid kõige rohkem mõnuainete alast selgitustööd. Mõnuainete tarbimise olukorra välja selgitamiseks viiakse pidevalt läbi erinevaid uuringuid. Sellised uuringud on läbi viidud ka Pärnu Linnavalitsuse ja Tartu Ülikooli Pärnu Kolledži koostöös Pärnu koolinoorte seas 2000, 2006 ja 2011 aastal.

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks on uurida mõnuainete tarbimise harjumusi Pärnu koolinoorte seas 11. aasta jooksul. Uurimustöös kasutatakse Pärnu koolinoorte probleemide uuringute mõnuaineid puudutavat osa ja antud uurimustöös on

koolinoorteks 5-12 klasside õpilased. Uurimustöös võrreldakse kolme uuringu andmeid ja antakse ülevaade mõnuainete tarbimise harjumuste muutustest. Mitmekülgsema lähenemise jaoks on küsitletud ka koolide õppealajuhatajaid ja Pärnu noorsoopolitseiniku. Uurimuses vaadeldakse noorte seas enim levinud mõnuaineid.

Püstitatud eesmärgist on seatud järgmised uurimisküsimused:

1. Uurida, millised ained on mõnuained ja milline on nende ainete mõju tarvitajale?
2. Millised on mõnuainete tarbimise harjumused Eestis ja Euroopas?
3. Kas ja kuidas on muutunud mõnuainete tarbimise harjumused Pärnu koolinoorte seas 11. aasta jooksul?
4. Milliseid meetmeid on rakendatud ennetamiseks mõnuainete tarbimist koolinoorte seas?
5. Kui usutavaks hindavad uuringute tulemusi koolide õppealajuhatajad ja noorsoopolitsei?

Töö koosneb kahest osast: Teoreetilisest ja empiirilise uuringu osast. Teoreetilises osas antakse ülevaade mõnuainete olemusest, tarbimise harjumustest Eestis ja Euroopas ning ennetustööst. Teises, empiirilises osas tuuakse välja uuringu läbiviimine, kogutud andmete analüüs ja- järeldused.

1. ÜLEVAADE MÕNUAINETEST JA NENDE TARBIMISEST

Selles peatükis vaadeldakse lähemalt mõnuainete olemust, nende jagunemist ja mõju inimeste tervisele. Vaatluse alla tulevad ka mõnuainete tarbimise harjumused Eestis ja Euroopas ning ennetustöö olemus.

1.1. MÕNUAINETE DEFINEERIMINE

Mõnuaine peaks lähtuvalt selle sõna tähendusest olema midagi, mis tekitab mõnusa tunde, ometi seostatakse seda enamasti narkootikumidega. Narkootikumid on aga midagi halba ja seadusega keelatud (Narkootiliste 1997). Järgnevalt uuritakse, mis need mõnuained siis tegelikult on ja kas need on alati midagi keelatud ja kergesti äratuntavad.

Mõnuained on üldises mõttes ained, mis mõjutavad inimese enesetunnet, käitumist ja ümbritseva maailma tajumist. Enamasti kutsutakse narkootikumideks aineid, mida inimesed kasutavad joobe ja naudingu saamiseks, kuid on illegaalsed ja tervisele ohtlikud. Need ained võivad olla nii looduslikud kui ka keemilised. (Narko.ee, Mis on Narko?) Kõik narkootilised ained ei ole seadusega keelatud ja tihti ei osata neid uimastiteks pidadagi. Ohutuna näiv tass teed või kohvi sisaldab ergutavat ainet kofeiini. Unustada ei saa ka tubakat ja alkoholi, mis on kaks kõige ohtlikumat seaduslikku narkootikumi. Kuna need kuuluvad suures osas seltskondliku elu juurde, siis peetakse neid palju ohutumaks, kui heroini ja kokaiini. Ometi tekitavad alkohol ja tubakas kiiresti sõltuvust ja tapavad igal aastal kaks korda rohkem inimesi kui näiteks kokaiin ja heroini. (Ganeri 2000)

Pidevalt tuleb juurde uusi psühhoaktiivseid aineid, mille täpset mõju ei teata ja mida pole veel seadusega keelustatud. Euroopa Narkoseirekeskus (EMCDDA) avastas 2010.aastal Euroopa Liidus 41 uut ainet. Uute narkootikumide nimekiri on

mitmekesine, sinna hulka kuulub isegi sünteetiline kokaiin ja kanepi-sarnased sünteetilised ained. (kanepitemp.wordpress)

Laiemalt võib uimasteid jagada kaheks: legaalseks (seadusega lubatud) ja illegaalseks (seadusega keelatud). Legaalsed uimastid saab omakorda kaheks jagada - piirangutega (tubakas ja alkohol) ja piiranguteta (kohvi, tee ja mõned ravimid). (Õpiprojekt Noorsootöötajatele.)

Wahl ja Eik (1998) jaotavad oma raamatus mõnuained tulenevalt nende toimest kesknärvisüsteemile kolmeks: rahustava toimega uimastid, stimulaatorid ehk ergutid ja hallutsinogeenid. (Wahl, Eik, 1998: 15)

Enamus mõnuaineid on seadusega keelatud, kuid leidub ka selliseid aineid, mida ei oskakski kuidagi mõnuainetega seostada. Alkoholi ja tubaka tervist kahjustavast mõjust on enamik inimesi teadlikud, siiski ei takista see teadmine tarvitajaid kuidagi. Kokkuvõtvalt võib öelda, et mõnuained on tervisele kahjulikud ka siis, kui need on looduslikku päritolu. Mõnuaineid jaotatakse toime põhiselt rahustava toimega uimastiteks, ergutiteks ja hallutsinogeenideks. Järgmises peatükis tuleb juttu mõnuainete liikidest pikemalt ning eraldi tuuakse välja alkoholi ja tubaka olemus.

1.2. NARKOOTIKUMIDE ERINEVAD LIIGID

Narkootikumid jagunevad neljaks rühmaks:

- 1) rahustava toimega uimastid ehk kesknärvisüsteemi pärssivad ained
- 2) stimulandid ehk ergutid
- 3) hallutsinogeenid
- 4) muud sõltuvust tekitavad ained.

Rahustava toimega uimastite mõju all oleval inimesel võib esineda ebaselge kõne, tasakaalu- ja koordinatsioonihäired, väsimus, unisus, rasked silmalaud, aeglased liigutused ja veniv aeglane kõne. Siia alla kuuluvad tuntuimad ained on opiaadid (morfiin, metadoon, kodeiin ja heroiin), alkohol, rahustid ja uinutid. (terviseinfo, räägime narkootikumidest)

Opiadideks kutsutakse unimagunast saadavaid aineid. Kõige levinumad sünteesained on morfiin, kodeiin ja metadoon, mida kasutatakse valuvaigistitena. (Hardiman 2000: 65) Unimaguna kuivatatud piimmahlast ehk oopiumist valmistatakse morfiini, millest keemilise protsessi kaudu saadakse heroini. Heroiin on kiiresti sõltuvust tekitav aine, millest tekib väga ruttu ka tolerants ja aine kogused jõuavad peagi eluohtlikesse kogustesse. (Wahl, Eik 1998)

Opiadide mõjuks on eufooria, heaolutunne, häirimatus, lõdvestustunne ja söögiisu puudumine. Saavutatud heaolutunne asendub hiljem masenduse ja apaatiaga. Rahustite ja uinutite kuritarvitamisest on saanud probleem alles viimastel aastakümnetel. Nendest tekib vaikselt ja märkamatuks psüühiline sõltuvus, millele hiljem lisandub ka füüsiline sõltuvus. (Wahl, Eik, 1998)

Rahustid tekitavad eufooriat ja leevendavad pinget muutes inimese lõdvestunuks ja rahulikuks. Tihti võtavad narkootikumide kasutajad rahusteid koos teiste uimastitega, nagu näiteks heroini, sooviga suurendada selle toimet või vähendamaks narkojoobe tagajärgi. (Narko.ee, rahustid)

Stimulandid ehk ergutid on kesknärvisüsteemi stimuleerivad ained, mille mõju all olev inimene võib olla rahutu, ülevas meeleolus ja tal võib esineda kiire ja hüplev mõttekäik, koordineerimisvõimehäireid, paranoiat, tilkuvat nina. Siia alla kuuluvad sellised ained, nagu kokaiin, amfetamiin, kofeiin, ecstasy ja isegi nikotiin. (terviseinfo, räägime) Kokaiini valmistatakse kokapõõsaste lehtedest ja see on ohtlik uimasti, mis põhjustab kasutajal tugevat sõltuvust. Kokaiini tarvitajad tunnevad ennast enesekindla, tugeva ja energilisena. (Narko.ee, Kokaiin) Kokaiinhüdrokloriid on valge pulber, mida tõmmatakse ninna ja mille mõju nuusutamisel kestab umbes 20-45 minutit. Mõjuvähenedes muutub inimene kergesti ärrituvaks ja kärsituks. (Wahl, Eik, 1998: 22-23)

Kokaiini mõjuks on eufooria, naudingutunne, unetus, isutus, luulud, hirm aistingute häired ja seksuaalset elamust meenutav nauding (Wahl, Eik, 1998).

Amfetamiini ja selle derivaate esineb tablettidena, kapslitena ja lahustatuna vedelikus. Seda manustatakse nii nina kaudu sisse hingates kui ka veeni süstides. Süstimisel kasvab organismi vastuvõtlikkus aine suhte eriti kiiresti. Amfetamiini mõjud on

euforia, unetus, isutus, hirm, kärsitus ja seksuaalelamuse sarnane naudingutunne. (Wahl, Eik, 1998: 25) Amfetamiini kutsutakse ka vaese mehe kokaiiniks, kuna neil on märkimisväärselt sarnane toime. Eriti ohtlik on amfetamiini derivaat, mida kutsutakse jääks või kristalliks ja mis kerge aurustumise tõttu annab suitsetades eriti tugeva kaifi. (Hardiman 2000: 54-55)

Ecstasy sarnaneb oma mõjudelt amfetamiiniga, tekib unetus, isutus, kasvab agressiivsus ja tekib seksuaalne erutus. Ecstasy levib väga laialt kesknärvisüsteemi, mõjutades inimese tundeelu organeid, millega kaasneb reaalsuse tajutav kaotus, agressiivsust ja võib esineda ka hallutsinatsioonid. (Wahl, Eik 1998, 26) Ecstasy tablettide täpne koostis ei ole alati teada ja sageli sisaldavad need mürgiseid aineid, mis sisse süües põhjustavad mürgitusi. (Narko.e, ecstasy)

Hallutsinogeenideks kutsutakse ainerühma, mis mõjutab inimese reaalsustaju, kutsudes esile hallutsinatsioonid. Nende ainete ühiseks jooneks on inimese vabastamine tavateadvusest ja viimine seisundisse, kus meeled on ergastunud ja inimene tajub üliteravalt värve ning valgust. (Hardiman 2000: 61)

Üks tuntumaid hallutsinogeenide on LSD, mis on üks võimsama toimega aistinguid häiriv narkootikum, mida valmistatakse keemiliselt. Peamiselt levitatakse LSD-d värviliste plaastritena, millest LSD imendub aeglaselt organismi. Samuti on LSD-d saadaval ka värviliste tablettidena, mida suu kaudu manustada. (Wahl, Eik 1998: 28-29)

Muud sõltuvust tekitavad ained on näiteks lenduvad lahustid, mis on eriti ohtlik kemikaalide rühm, kuhu kuuluvad värvilahustid, antifriis, korrektuurivedelik ja liimid. Enamik neist sisaldab tööstuslikku lahustit tuoleeni, mis võib olla aktiivseks osaks. Neid aineid hingatakse sisse peadpööratavalt üleva meelega saamiseks. Need kemikaalid põhjustavad aga tõsiseid kahjustusi kopsudele ja kõrile ning parandamatut ajukahjustust. (Hardiman 2000: 71)

Kanepi puhul sõltub toime annuse suurus ja kanepitootest ehk kannabinoidist (terviseinfo-räägime). Kannabinoidideks on kanepitaime narkootilise mõjuga ained, mida on üle 60. Nende ühendite tõttu ongi kanep psühhoaktiivsete omadustega. (Narko.ee, kanep)

Kõige tugevatoimelisem kannabinoid on delta-9-tetrahydrokannabinool ehk THC. Kanepi emastaimede latvadest ja õitest valmistatud kuiv puru on tuntud marihuaanana. Hašiiks nimetatakse kanepitaimede vaigutaolist ekstrakti, mis on kuivatatud ja kokku pressitud. Eriti tugeva toimega on kanepiõli, kanepitaimede osadest koosnev viskoosne alkoholiekstrakt. (Narko.ee, kanep)

Kannabinoidide mõjuks on heaolutunne, eufooria, unetus, ülemeelikus, jututuju ja aja, koha, liikumissuuna ning - kiiruse tajumise häired (Wahl, Eik, 1998: 118).

Igal narkootikum mõjutab inimese teadvust erinevalt - rahustab, ergutab, tekitab üleva meeolelu või kutsub esile hallutsinatsioonid. Narkootikume tarbides ei saa olla kindel selle aine koostises ega selle mõjust organismile. Loodetud mõnutunde asemel võib tarbija saada omaale hoopis pöördumatu tervisekahjustuse.

1.3. ALKOHOL, TUBAKAS JA NENDE TARVITAMINE

Alkoholi tarvitatakse erinevatel põhjustel ja eri kogustes. Alkoholi tarbimine on üldjuhul sotsiaalne tegevus, seda juuakse pidustustel ja kurbadel sündmustel. Sellest tulenevalt peetakse alkoholi kahjutuks ajaviiteks. Hoiatustest hoolimata peetakse kahjutuks mõnuaineks ka tubakatooteid, eriti suitsetatavaid.

Kõigi alkohoolsete jookide aktiivseks osaks on etanool, mis on lõhnatu, värvitu ja maitseta kemikaal. Etanool on suhkruga ja pärmi käärimise keemilise reaktsiooni kõrval saadus. See on võimas depressant. Väike kogus alkoholi muudab enamiku inimestest jutukaks ja viib ülevasse meeolelu pärssides igapäevaelu tõkke- ja kontrollimehhanisme. Suurem kogus alkoholi vähendab kontrolli veelgi, viies pudrukeelsusele ja puuduliku koordineerimisele. (Hardiman 2000)

Alkoholi kuritarvitamiseks peetakse seda, kui alkoholi tarvitamine põhjustab tarvitajale või teda ümbritsevatele inimestele probleeme, ükskõik millises eluvaldkonnas. Alkoholi tarbimine võib väljuda kontrolli alt ja tekkida võivad joomahood, kahjustav joomine või alkoholisõltuvus ehk alkoholism. (alkoinfo.ee) Alkoholism on haigus, millest ei saa kunagi terveks, see on progresseeruv sõltuvushaigus, mis tasapisi süveneb, kuid mida on võimalik pidurdada (Rebane, 2010: 22-23).

Tubakatooted jagunevad kaheks: suitsetatavad ja suitsuvabad tubakatooted. Suitsuvabasid tubakatooteid kas näritakse, tõmmatakse ninna või omastatakse muul moel. (terviseinfo, tubakas) Nikotiin on tubaka aktiivne koostisosa, mida omastatakse suitsetades ja närides. Nikotiin on võimas erguti, mis on puhtal kujul mürgine. Enamus inimesi omastab nikotiini suitsu kopsudesse tõmmates ja seda tehes omastavad nad ka sadu muid ohtlikke kemikaale, millest mürgiseimad on vingugaas ja tõrv. (Hardiman 2000) Suuremates kogustes nikotiin kutsub esile oksendamise, nägemis- ja kuulmishäireid ja aeglustab hingamist. Suitsetaja, kes tarbib päevas paki sigarette omastab iga päev surmava annuse nikotiini. Tänu suitsetajate organismi treenitud kaitsevõimele saadakse sellest mürgist jagu. (Raudsepp, 1980: 13)

Tubakasuits ei kahjusta ainult suitsetaja tervist, vaid ka teda ümbritsevate inimeste oma. Teiste inimeste sigaretisuitsu sissehingamist kutsutakse passiivseks suitsetamiseks. Passiivse suitsetaja kopsud on õrnemad, kui suitsetaja omad, kuna neil puudub suitsetajale omane kohanemine tubakasuitsule. On kindlaks tehtud, et suitsetaja lähedal viibides hingab mittesuitsetaja sisse rohkem vähkitekitavaid ühendeid, kui suitsetaja ise. (terviseinfo, tubakas)

Tulenevalt Eesti Tubakaseaduse paragrahvidest 27 ja 28 on alaealistel suitsetamine ja suitsuvabade tubakatoodete tarvitamine keelatud. Alaealistel on keelatud ka omada või omandada tubakatooteid. (tubakaseadus) Eesti Alkoholiseaduse §46 kohaselt on alaealistel keelatud tarbida alkoholi. Järgmine, §47 keelab alaealistele ka alkoholi omamise ja omandamise. (alkoholiseadus)

Piirangutega lubatud mõnuained alkohol ja tubakas on tervisele sama ohtlikud, kui narkootikumid. Nende täielik keelustamine on muutunud raskeks, sest need ained on saanud erinevate ürituste lahutamatuks osaks. Nende ainete puhul tuleb loota, et tarbijad on piisavalt mõistlikud ning ei ohusta mõnuaineid tarbides kaaskodanike tervist.

1.4. MÕNUAINETE TARVITAMISE HARJUMUSED EESTIS JA EUROOPAS

Mõnuainete tarvitamiseks on palju erinevaid põhjuseid, uudishimulikust esmatarvitajast sõltuvuses narkomaanini. Tarbimisharjumuste väljaselgitamine annab parema ülevaate mõnuainete levikust.

Uimasteid tarvitatakse erinevatel põhjustel. Enamasti on põhjuseks uimasti head enesetunnet tekitav mõju. Nooremate tarvitajate seas on oma osa uudishimul ja kaaslaste surve. Esmakordse uimastitarvitamise üks põhjusi on see, et uimastitarvitamist kritiseerinu tüdineb lõpuks pidevast ütlusest: „Sa ei tea, mis tunne see on.“ (McGill 2002: 23)

Tervise Arengu Instituudi andmete järgi oli 2010.aastal Eestis ligi 14000 süstivat narkomaani, kellest ligi 40% on noored. Aastatega on mõnuainete tarbijate arv kasvanud ja tarbijad noorenenud. (Kuidas ennetada)

Eesti alkoholi tarbimist iseloomustab suurte koguste tarbimine purju jäämise eesmärgil. Mida nooremalt alkoholi tarbimisega alustatakse, seda suurem on tõenäosus jääda sõltuvusse. Eestis elavatest 10-13aastastest noortest 53,6% on vähemalt korra alkoholi joonud ja 58% 14-15aastastest on vähemalt korra purjus olnud. (Alkoinfo.ee)

2011 aastal viidi 37 riigis läbi Euroopa koolide uurimus alkoholi ja teiste uimastite kasutamisest (ESPAD) 15-16 aastaste õpilaste seas. Uuringu tulemustest selgus, et 54% õpilastest on vähemalt korra suitsetanud, 70% vähemalt korra elus alkoholi tarbinud ja 21% poistest ja 15% tüdrukutest on vähemalt korra elus proovinud illegaalseid uimasteid.

Eestis suitsetab enam kui 355 000 üle 16 aastast inimest. Iga viies 14-18 aastane noor suitsetab igapäevaselt. (terviseinfo, tubakas) Enamus õpilastest oli esimese suitsu teinud 13 aastaselt või nooremalt, sama vanalt oli ka 10-st õpilasest 6 proovinud alkoholi (ESPAD raport 2011).

Positiivse näitajana võib välja tuua, et 2010 aasta Kooliõpilaste Tervisekäitumise aruandest selgub, et suitsetajate ja alkoholi tarbijate osakaal õpilaste seas on vähenenud.

Kanepi tarvitamises on riikide edetabelis Eesti langenud 16. kohalt 31. kohale. (Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine 2009/2010 õ/a)

Mõnuainete esmakordne proovimine toimub umbes 13-16 aastaselt ja peamiselt proovitakse ära suits ja alkohol. Esmane proovimine viib tihti edasi sagedaseks tarvitamiseks. Sagedasest proovimisest tekib harjumus mõnda mõnuainet tarbida ja sellest võib välja kujuneda sõltuvus. Tarbimise harjumuste uurimine annab ülevaate olukorra tõsidusest ja aitab rakendada vajalikke meetmeid mõnuainete leviku ja tarbimise tõkestamiseks.

1.5. MÕNUAINETE TARBIMISE TAGAJÄRJED

Kõik inimesed on erinevad nii füüsiliselt kui vaimselt. Iga inimese vastupanuvõime ja tervis on erinevad. Sellest lähtuvalt võib oletada, et ka iga inimese organism reageerib mõnuainetele erinevalt. Aine kogus, mis ühele ei tee midagi, võib teisele osutada ohtlikuks. Samas on mõnuained ohtlikud ja nende tarvitamisega kaasnevad tagajärjed võivad põhjustada terviseprobleeme.

Narkootikumid tekitavad sõltuvust ehk soovi saada uimastit üha uuesti. Sõltuvus võib olla nii vaimne kui füüsiline. Vaimse sõltuvuse korral tekib inimesel peale narkootikumi toime kadumist peatselt vastupandamatu tung uuesti ainet tarbida. Samuti ei suuda vaimses sõltuvuses olev inimene ennast ilma narkootikumideta enam mõnusalt tunda.

Füüsilise sõltuvuse korral on inimese keha narkootikumidega harjunud ja vajab neid pidevalt. Tavapärase koguse saamata jäämisel jääb inimene justkui haigeks, tal tekivad võõrutusnähud. (narko.ee, Mis on narko?)

Sõltlaseks muutub umbes 5-10-% uimastite tarbijatest. Sõltuvuse kujunemisel mängib suurt rolli uimasti kogus, tarbimise sagedus, nende sissevõtmise kiirus ja inimese üldine vaimne seisund. Mõned uimastikasutajad ei tarbi lõpuks uimasteid enam mõnutunde saamiseks vaid halva enesetunde ärahoidmiseks. (Haskins 2003: 204,206)

Eestis on uimastitarvitajate arv kasvanud ennekõike laste ja noorte seas. Uimastite tarvitamise tagajärjeks ei ole ainult isikule tekitatud tervislikud ja sotsiaalsed kahjud,

tõusuteel on ka kriminaalsuse tase ja nakkushaiguste, sh HIV-viiruse levik ühiskonnas, mis on otseses seoses narkomaania probleemiga. (terviseinfo, narkomaania)

Mõnuainete mõju all kaotab inimene enesekontrolli ja tema käitumine muutub. Narkootikumide mõju all on sooritatud võikaid kuritegusid, tehtud nõmedusi ja kaotatud sõbrad. Narkootikumide tarvitamine toob endaga kaasa võlad, masenduse, valetamise, täitmata kohustused ja pahandused politseiga. (kuritegevus Eestis 2010)

2010. aastal sooritati 14-17. aastaste noorte seas 1788 kuritegu, millest 27 olid narkokuriteod, 624 vargust, millest 42% juhtudest varastati alkoholi ja 9% juhtudest tubakatooteid (kuritegevus Eestis 2010). Alaealiste poolt toime pandud väärtegusid oli 2008 aastal 18907, millest 12139 oli eksinud alkoholiseaduse ja 255 narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seaduse vastu. Ülejäänud 6622 alaealist olid rikkunud tubakaseadust. 2009. aastal oli alaealiste väärtegu 15445, millest alkoholiseaduse rikkujaid oli 8642 ja tubakaseaduse vastu eksijaid 6622. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seaduse vastu eksijaid oli 2009. aastal 181. (Küüt, 2009)

Uimasteid ostes ei saa kunagi olla kindel, et tegemist on ainega, mida sooviti osta. Teenimaks rohkem raha, segatakse narkootikumidele juurde lisaaineid, nagu näiteks talki, jahu, pesupulbrit, paratsetamooli, rotimürki ja isegi seinalt kraabitud mürki. Soovitud mõnutunde asemel saadakse nii mõnigi kord hoopis mürgitus. Sõltuvalt aineist ja kogusest võib tagajärjeks olla halb enesetunne, tõsine terviserike või isegi surm. (Narko.ee, Mis on narko?)

Eestis on viimase 10 aasta jooksul narkootikumide tarbimise tagajärjel surnud 967 inimest, neist 133 inimest 2011.aastal (Riiklik narkomaania ennetus...). Eestis suri 2008. aastal alkoholimürgitusse 129 inimest, mis on 55 inimest vähem, kui 2005. aastal. Samal, 2008. aastal suri alkoholi tarbimisest tingitult 158 ja 2005 aastal 186 inimest. Kõige rohkem suri inimesi alkoholi tarbimisest tingitult 2001. aastal, kui see arv ulatus 219. (Küüt, 2009)

Kõige ilmselge ja tuntum viis, kuidas uimasti inimese tappa võib, on üledoos. Üledoos on aine manustamise kogus suurem, kui keha suudab taluda ja tagajärjeks on mürgitus. Üleannuse kogused sõltuvad inimese kehakaalust, ainevahetusest, üldisest tervislikust seisundist ja manustamise viisist. (Haskins 2003)

Narkootikumide mõju ei ähvarda ainult neid, kes seda ise manustada soovivad. Mitmeid rahustid on saanud kuulsaks, kuna neid kasutatakse ohvri meelemärgusetusse seisundisse viimiseks ebaseaduslikel eesmärkidel. Neid aineid kutsutakse ka vägistamisuimastiteks, kõige tuntuimad neist on GHB ja alkohol. (Haskins 2003)

Mõnuained on inimorganismile mürgised, ka siis kui tegu on loodusliku mõnuainega. Need ained võivad tekitada pöördumatuid kahjustusi nii füüsilisel, vaimsel, kui sotsiaalsel tasandil. Kuna inimesed on erinevad, siis on ka tarbimisest tulenevad tagajärjed väga erinevad.

1.6. MÕNUAINETE TARVITAMISE ENNETUSTÖÖ

Mõnuainete leviku tõkestamiseks ja tarbijate vähendamiseks tehakse palju tööd. Mida vähem on sõltuvuses olevaid inimesi, seda jätkusuutlikum ja tervem on meie ühiskond, seda rohkem on meil ühiskonnale kasulikke liikmeid.

Ennetustöö ehk preventsioon on mingi nähtuse või protsessi tekkimise ennetamiseks või selle arengu pidurdamiseks tehtav töö. (Kuidas ennetada)

Rahvusvaheliselt on levinud ennetustöö jaotamine kolmeks: primaarne ehk esmane, sekundaarne ehk teisene ja tertsiaarne ehk kolmandane. Esmane ennetustöö on suunatud kogu elanikkonnale ja selle eesmärgiks on vältida uimasti kasutamisega alustamist. Teise tasandi ennetustöö on suunatud juba tarbivatele ja riskigruppi kuuluvatele inimestele eesmärgiga katkestada või vähendada uimastite tarvitamist. Kolmanda tasandi ennetustöö on suunatud kahjude vähendamisele, ravile ja rehabilitatsioonile. See tasand on suunatud inimestele, kellel on välja kujunenud tugev sõltuvus. (Kuidas ennetada...)

Ennetustööd võib jagada ka uimastinõudluse, -pakkumise, riskide ja kahjustuste vähendamiseks. Uimastinõudluse vähendamine hõlmab teadlikkuse tõstmist uimastitest ning nende tarvitamisega kaasnevatest ohtudest. Uimastipakkumise vähendamine on mõeldud uimastite tootmise ja leviku kontrollimiseks. Sellesse rühma kuulub vanusepiirangu seadmine alkoholi ja tubaka müümisele ja narkootikumide keelustamine ja kättesaadavuse piiramine. Riskide ja kahjude vähendamine seisneb toimetulekuvõime

taastamisele suunatud programmide võimaldamist neid vajavatele inimestele. (Ennetamise käsiraamat 2004, 75)

Pärnu on uimastiennetuse tegevuse põhiprioriteediks seadnud kaitsta sihtgrupina veel mittetarbivaid noori uimastite eest ning tegeleda esmase ennetustööga turvalisema ja uimastivabama keskkonna nimel.

Laste ja Noorukite väärtushinnanguid ja hoiakuid on võimalik muuta ainult läbi pideva selgitustöö uimastite tarbimisest ja sellega seotud riskidest ning nende kahjulikkusest. Riskikäitumise ennetamiseks on oluline viia ennetustegevus koolidesse ja lasteaedadesse, et teha selgitustööd, mis paljudes kodudes tegemata on jäänud.

„Uimastite tarbimine on salakavala kulgemisega. Enamasti algab see esimese suitsu, seejärel dringi ning lõpuks esmase narkootikumi tarvitamisega. Sealt edasi on vägaväike samm esimese seaduserikkumise või koguni kuriteoni.“ (Pärnu Linn)

2012 aasta veebruarist detsembrini viis Pärnu noorsoopolitsei koostöös Pärnu Linnavalitsuse ja Pärnu Maavalitsusega läbi projekti „Ära tarbi!“. Projekt oli suunatud Pärnu maakonna 5-9 klasside õpilastele, eesmärgiga vähendada sõltuvusainete tarbimist Pärnumaa noorte seas. Infot sõltuvusainete tarbimisega seonduvatest ohtudest edastati voldikute, loengute ja ka kohalike omavalitsuste- ja koolilehtede kaudu. Noorsoopolitseinikud viisid koolides läbi loenguid, millest võttis osa ca. 800 last. Vähemalt neljas koolis viidi läbi politseiline erimeede, kuhu kaasati narkokoer, eesmärgiga avastada narkootilise aine tarvitajaid. (Politsei.ee)

Ennetustöö aitab selgitada mõnuainete ohtlikust ja nende tarbimisega seonduvaid tagajärgi. Mõnuainete alane ennetustöö algab juba koolis ja tegelikult ka juba varases lapsepõlves, kus lapsevanemad oma järeltulijatele suitsetamise tagajärgedest räägivad. Efektiivne ennetustöö aitab noortel kasvada tublideks ja seadusekuulekateks ühiskonnaliikmeteks, kes hoolivad enda ja teiste tervisest.

2. UURIMUS. MÕNUAINETE TARBIMISE HARJUMUSED PÄRNU KOOLINOORTE SEAS AASTATEL 2000- 2011

2.1. UURIMISEESMÄRGID JA UURIMISKÜSIMUSED

Ennetamaks noorte sattumist mõnuainete küüsi, on vaja teha pidevat ennetustööd. Ennetustöö tegemiseks on aga vaja esmalt teada, kui paljud noored mõnuaineid tarbivad, kuidas neid hangitakse, milliseid aineid kõige rohkem kasutatakse ja kui varakult pruukimist alustatakse.

Pärnu Linnavalitsus koostöös Tartu Ülikooli Pärnu Kolledžiga on aastatel 2000, 2006 ja 2011 Pärnu koolide 5-12 klasside õpilaste seas läbi viinud koolinoorte probleemide uuringuid, et välja selgitada erinevate probleemide aktuaalsust. Mõnuainete tarbimine on olnud üks osa nendest uuringutest. Nende uuringute kõigi tulemustega on võimalik tutvuda Pärnu linna veebilehel.

Tuginedes eeltoodule on uurimiseesmärgiks analüüsida mõnuainete tarbimis harjumuste muutusi Pärnu koolinoorte seas 11. aasta jooksul ja uurida uuringute tulemuste rakendamist mõnuainete vastases ennetustöös nii koolides, kui noorsoopolitsei poolt.

Läbi töötatud kirjanduse, seatud eesmärkide ja olemasolevate uuringute tulemuste (2000, 2006 ja 2011.aastate Pärnu koolinoorte probleemide uuringud) põhjal otsitakse vastuseid järgmistele küsimustele:

- 1) Kas ja kuidas on muutunud mõnuainete tarbimise harjumused Pärnu koolinoorte seas 11. aasta jooksul?
- 2) Milliseid meetmeid on rakendatud ennetamaks mõnuainete tarbimist koolinoorte seas?
- 3) Kui usutavaks hindavad uuringute tulemusi koolide õppealajuhatajad ja noorsoopolitsei?

Kokkuvõtvalt annab uurimus ülevaate mõnuainete tarbimise harjumuste muutustest ja ennetustöö efektiivsusest Pärnu koolinoorte näitel.

2.2. UURIMUSE METOODIKA, VALIM JA UURINGU LÄBIVIIMINE

Käesolev uurimus viidi läbi kombineeritud uurimusena. Kasutatud on kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimismeetodit, kui teineteist täiendavaid meetodeid. Ulatuslik kvantitatiivne uurimus on loonud aluse kvalitatiivse uurimuse moodustamiseks. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2005: 127-128)

Kvalitatiivse uurimusena viidi ajavahemikus 11.03-31.03 läbi uurimus, mille käigus saadeti 11 Pärnu kooli õppealajuhatajale seitsmest avatud küsimusest koosnev ankeet. Õppealajuhatajatega võeti eelnevalt telefoni teel ühendust, selgitamaks neile antud uurimuse olemust ja küsimaks nende nõusolekut uurimuses osalemiseks. 11. küsitletust vastas ankeedile 8, mis on lõputöö koostaja arvates piisav, et anda mitmekülgset ülevaadet koolitöötaja seisukohast seoses mõnuainete tarbimisega Pärnu koolinoorte seas.

Pärnu noorsoopolitseinikuga viidi läbi lühike elektrooniline ankeetintervjuu ajavahemikul 03.03-31.03. Elektrooniline ankeetintervjuu muutis intervjuu läbiviimise mugavamaks, ametnik sai vastamiseks varuda piisavalt aega ja vastata küsimustele just talle sobival ajal. Ankeetküsitlusele vastanud Pärnu noorsoopolitseinik osutus valituks juhusliku valiku alusel.

Kvantitatiivse uurimusena oli Pärnus juba eelnevalt kolmel korral läbi viidud Pärnu koolinoorte probleemide uuringud aastatel 2000, 2006 ja 2011. Esimeses uurimuses, mis viidi läbi 2000 aastal olid valimiks Pärnu koolide 7-12 klasside õpilased. Kahel viimasel uuringu aastal juba ka 5 ja 6 klasside õpilased. 2000. aastal laekus ankeete 3006, 2006. aastal 4313 ja 2011. aastal 3412.

Andmete analüüsi meetod: Pärnu koolinoorte probleemide uuringute käigus kogutud andmeid analüüsiti ja võrreldi õppealajuhatajate ja noorsoopolitseinikult kogutud arvamustega. Kolme uuringuaasta andmeid kõrvutatakse, et näha mõnuainete tarbimise harjumuste muutusi Pärnu koolinoorte seas, edaspidi nimetatud noorteks.

Küsitluse käigus õppealajuhatajatelt ja noorsoopolitseinikult saadud andmeid kodeerib ja analüüsib töö autor. Kõik vastajad tähistatakse individuaalse koodiga, näiteks Õ13, kus Õ tähistab õppealajuhatajat ja number 13 koolis töötatud aastaid. Noorsoopolitseinik on noorsoopolitseinikuna töötanud alates 2002 aasta suvest ning on tähistatud tähega N. Töös kasutatavad tsitaadid on kursiivkirjas ja tähesuurusega 12. Kui tsitaadis on välja jäetud lauseid, et mõtet paremini esile tuua, siis on see koht töös tähistatud märgiga /.../.

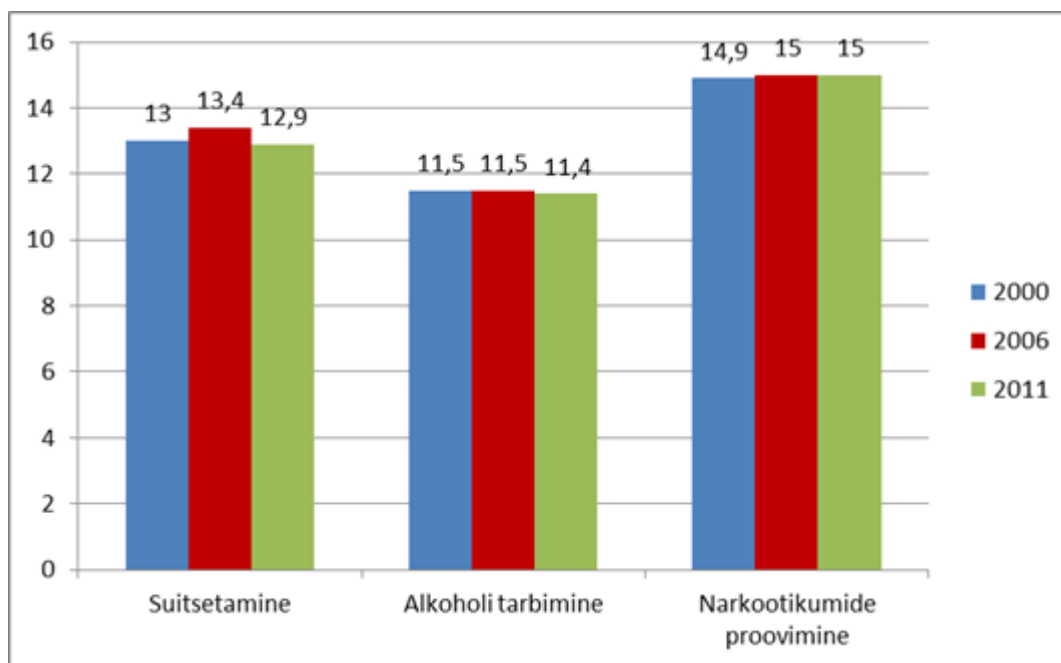
2.3. UURIMISANDMETE ANALÜÜS

Selles peatükis analüüsitakse kogutud andmeid. Antakse ülevaade tulemustest, tehakse järeldusi ja ettepanekuid. Analüüsimisel kasutatakse küsitluste respondentide tsitaate andmete paremaks analüüsimiseks.

2.3.1. Mõnuainete tarbimise olukord Pärnu koolinoorte seas.

Mõnuainete tarbimine noorte, eriti alaealiste poolt on probleem ka siis, kui tarbijate hulk ei ole eriti kõrge. Madal tarbijate arv ei pruugi olla suur ja tõsine probleem, kuid on kohe kindlasti probleemi algus. Pärnu koolinoorte probleemide uuringud, mida on tehtud vastavalt 2000, 2006 ja 2011 aastal, annavad hea aluse tarbimise trendide muutustele hinnangu andmiseks.

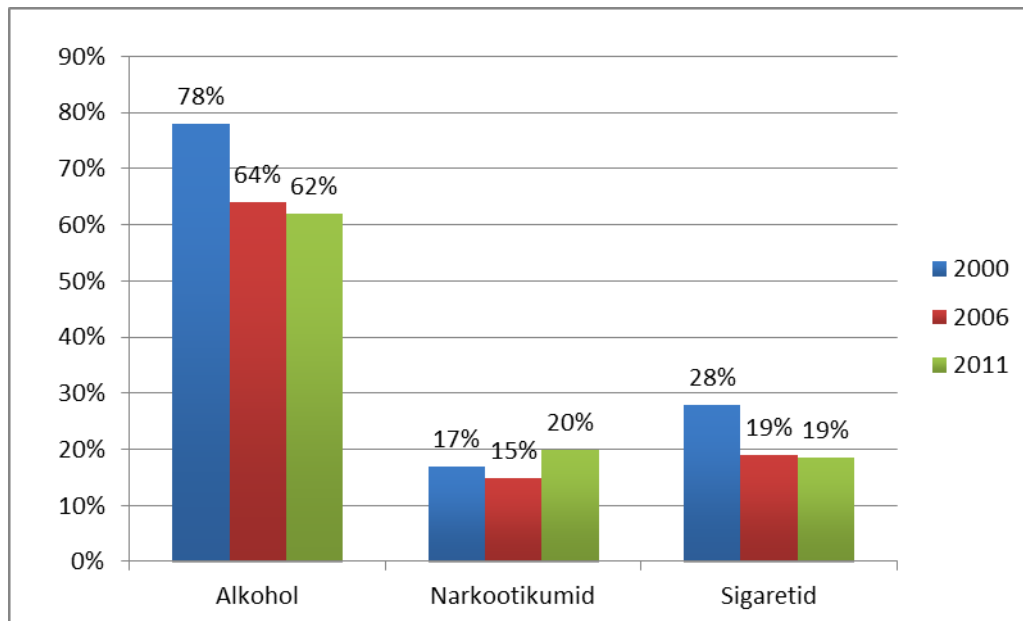
Mõnuainete tarbimisega alustavad noored juba väga varakult. Esmane proovimine toimub juba keskmiselt 11-15 aastasel. Aastate lõikes võib öelda, et mõnuainete tarbimisega alustamise vanus on jäänud suhteliselt samaks. Võiks arvata, et kõige esimesena proovitakse ära suitsetamine, kuid uuringu andmetest selgub, et alkoholi proovitakse keskmiselt 1-2 aastat varem. Alkoholi tarbimisega alustavad noored keskmiselt 11,4-11,5 aastasel. (vt joonis 1)

Joonis 1. Mõnuainete esmase proovimise keskmine vanus kolme aasta võrdluses (2000, 2006 ja 2011 aastal). Autori koostatud uuringu raportite põhjal

Esmase proovimise vanus on viimasel uuringul näidanud üldist noorenemise trendi. Muutumatuks on jäänud narkootikumide proovimise vanus, mis on keskmiselt 15 aastat. See võib tuleneda asjaolust, et narkootikume ei müüda poodides ja kioskites ning üldiselt ei tarbita seda ka kodudes, kui täiesti tavalist ja lubatud toodet. Alkoholi ja suitsu on suhteliselt paljudes kodudes lastele täiesti kättesaadavas kohas ning nende tarbimist peetakse täiskasvanu puhul igati tavaliseks ja normaalseks tegevuseks.

Läbi aastate on noorte seas levinuimaks mõnuaineks olnud alkohol, 2011 aastal oli seda tarbinud tervelt 62% kõigist küsitletutest, seda on 42% rohkem, kui narkootikumide tarbijaid ja 43% rohkem, kui suitsetajaid (vt joonis 2). Alkoholi tarbijate tugev ülekaal võib olla tingitud asjaolust, et see on pidude üks lahutamatu osa juba väga noorte inimeste seas. Võrreldes varasemate aastatega on üldine mõnuainete tarbijate hulk vähenemas, tõusu trendi näitab ainult narkootikumide tarbijate hulk.

Joonis 2. Mõnuainete tarbimine kolme aasta võrdluses. Autori koostatud uuringu raportide põhjal.

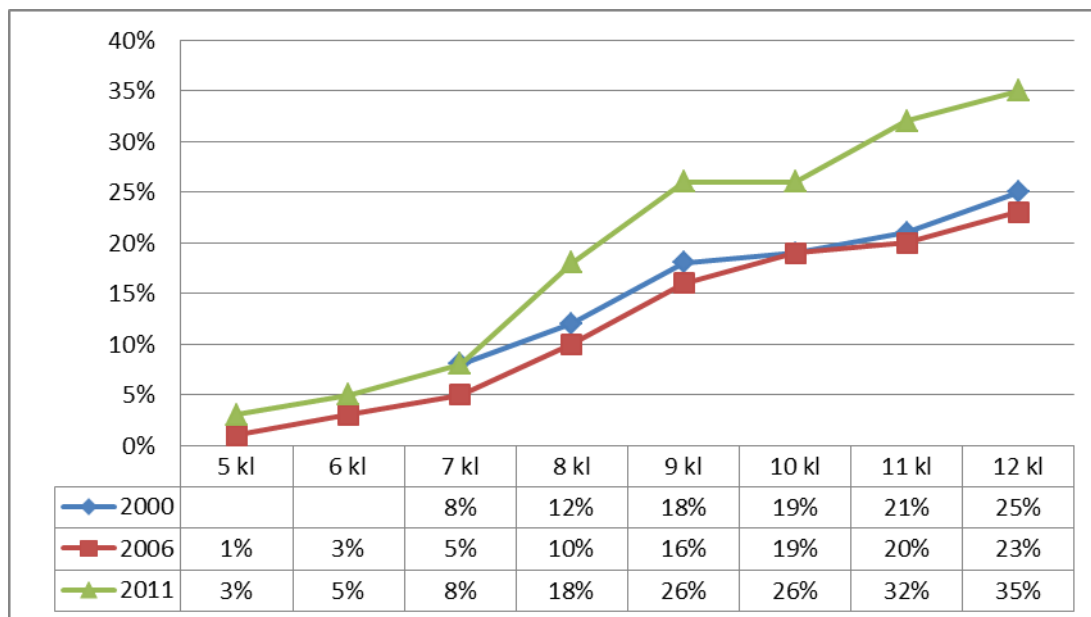
Mõnuainete tarbimise olukorra tõsidust tõdeb ka Pärnu noorsoopolitseinik.

N: *Võin öelda, et olukord mõnuainete tarvitamise vallas läheb noorte seas hullemaks. Alkohol vahetatakse välja kahtlaste narkootiliste ainete vastu. Need on ained, mis puuduvad narkootiliste ainete nimekirjas. On kellegi poolt kokku segatud pulbrid ja purud, mida narkootiliste ainete pähe müüakse. Suitsetatavad tubakatooted vahetatakse välja suitsuvabadeks (mokatubakas). Tarvitamist on väga raske tuvastada./.../*

Mõnuainete tarbijate hulga paremaks hindamiseks tuleb vaadelda eraldi narkootikumide, alkoholi ja suitsu tarbijaid klasside kaupa.

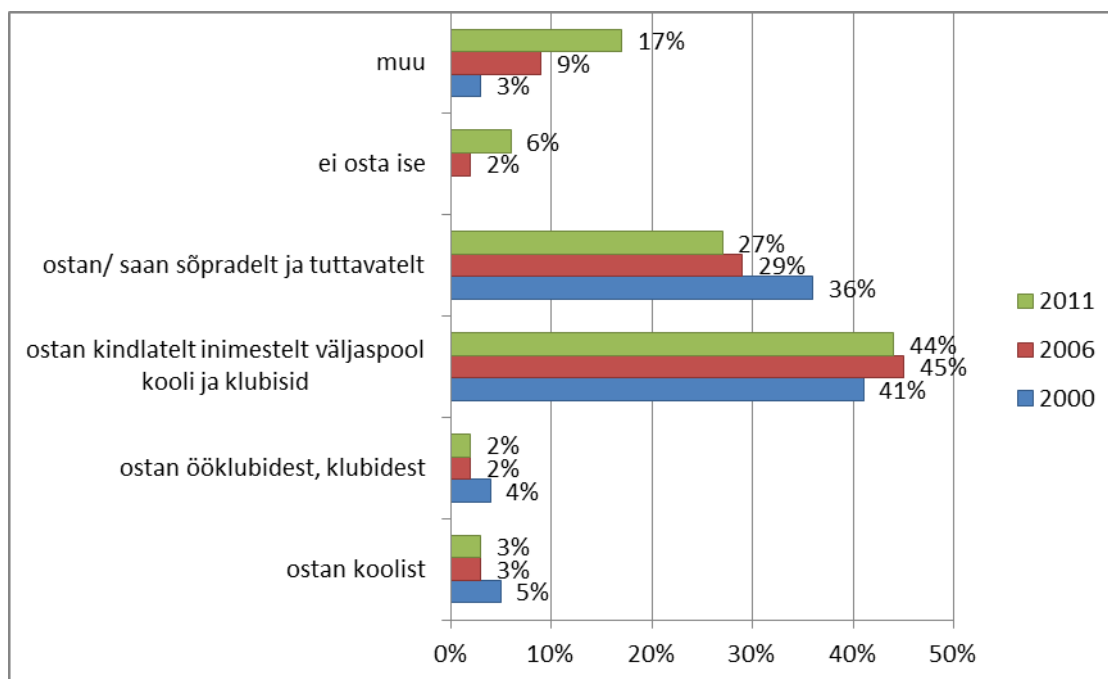
2.3.2. Ülevaade narkootikumide tarbimisest kolme uuringukorra võrdluses

Eelmises peatükis selgunud narkootikumide tarbimise suurenemine tuleb hästi esile, kui vaadelda tarbijaid klasside ja aastate võrdluses (vt joonis 3). Klasside võrdluses on näha, et suuremates klassides on ka suurem tarbijate protsent. Kui 5- 7 klassi õpilaste seas on tarbijaid kuni 8%, siis 8 klassi õpilaste hulgas on tarbijaid juba kuni 18%.

Joonis 3. Narkootikumide tarbimine klasside ja aastate võrdluses. Allikas: 2011 aasta uuringu raport.

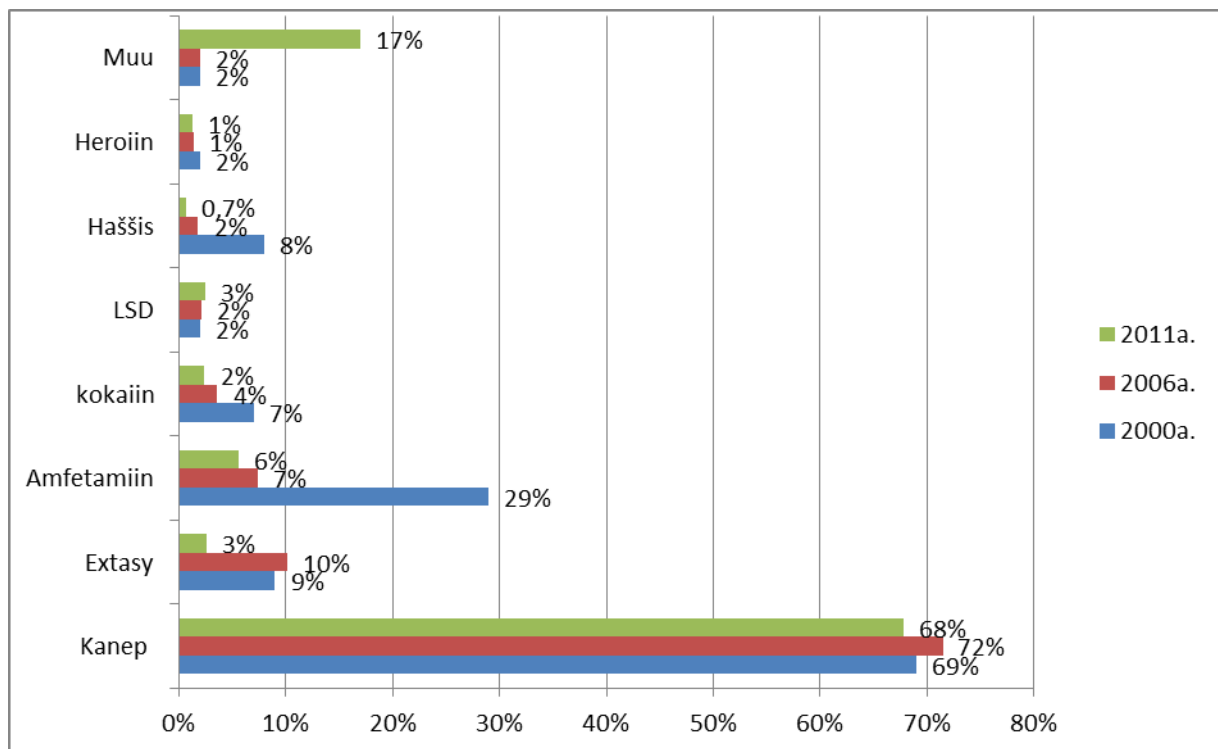
Kõigi aastate võrdluses on tarbimise% näidanud klasside suurenedes ka tõusu trendi. 2006 aasta näitajad on võrreldes 2000 aastaga paranenud, kuid 2011 aasta tarbijate hulk on kasvanud lausa 10%. Selline tarbijate arvu tõus annab alust oletada, et narkootikumid on muutunud noortele kättesaadavamateks. Kõige rohkem ostavad noored narkootikume kindlatelt inimestelt väljaspool kooli ja klubisid. Sõpradelt ja tuttavatelt ostmine on vähenenud lausa 9% võrra. 2011 aastal on järsult tõusnud muude hankimise võimaluste hulk (vt joonis 4). Muude variantidena oli märgitud Hollandist ostmist, tänavatelt ja diileritelt saamist ning koolis proovimiseks antud võimalust (2011a. raport).

Joonis 4. Narkootikumide hankimise võimalused aastate võrdluses. Protsent tarbivatest õpilastest. (Märkida võis mitu varianti). Autori koostatud uuringu raportite põhjal.

Kahel viimasel uuringu aastal oli koolist narkootikume ostnud 3% tarbijatest, mis on 2% vähem, kui 2000. aastal. 4% võrra on tõusnud nende tarbijate hulk, kes ei osta narkootikume ise. Eeldatavalt kuuluvad siia alla enamuses esmatarbijad, kes saavad narkootikume proovida tasuta.

Narkootikumidest tarbivad noored ülekaalukalt kanepit (marihuaanat). Seda taime peetakse tihti ohutuks ja tarbijad soovivad selle legaliseerimist. 2011. aastal on tarbitavate ainete hulka lisandunud ka nuusktubakas ja seemed. (vt tabel 5) Positiivse näitajana võib välja tuua, et enamasti teavad õpilased, mida nad tarbivad. Ainult 2006 aastal on 0,3% tarbijatest vastanud, et nad ei olnud teadlikud, mida täpselt prooviti.

Joonis 5. Õpilaste poolt nimetatud narkootikumid, mida nad on tarbinud. Autori koostatud 2011 aasta uuringu raporti põhjal.

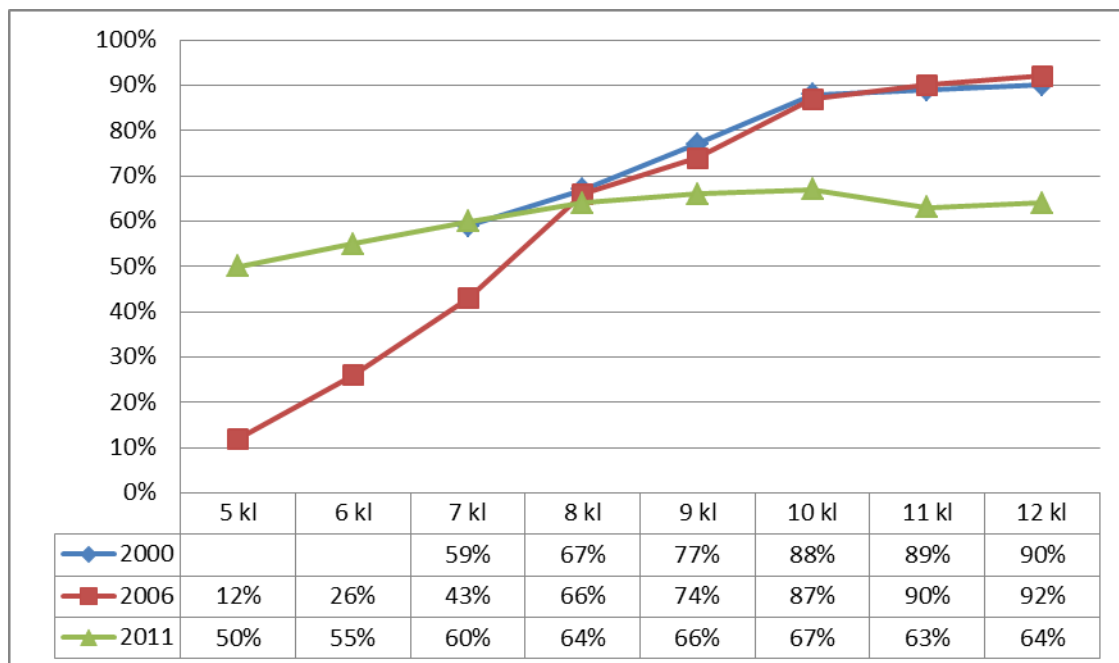
„Muud“ all oli õpilaste poolt mainitud rahusteid, morfiini, bensiini, kummiliimi, 2011 aastal oli 6,7% tarvitajatest vastanud, et nad tarbivad seeni ja 2,1% oli tarbinud nuusktubakat.

Narkootikumide tarbimine on hakanud näitama kasvu trendi. Kanepi tarbimine on hakanud vähenema ja juurde on lisandumas muud narkootilist joovet tekitavad ained, nagu näiteks seened. Suurenev tarbijate hulk annab alust arvata, et narkootikumid muutuvad kättesaadavamaks, kui alkohol ja suitsud.

2.3.3. Ülevaade alkoholi tarbimisest kolme uuringukorra võrdluses.

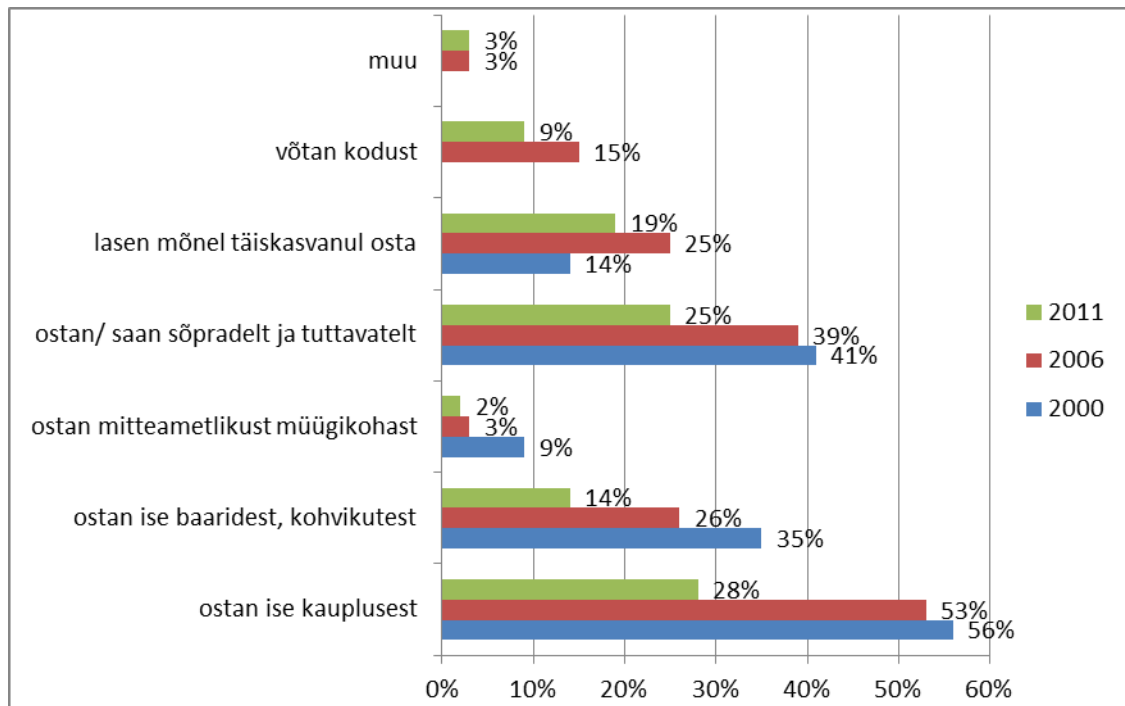
Noorte seas on kõige populaarsemaks mõnuaineks alkohol, seda proovitakse juba keskmiselt 11,4 aastaselt. 2011 aastal oli kõigist küsitletud õpilastest 62% alkoholi proovinud. Vaadeldes alkoholi tarbimist klasside ja aastate lõikes (vt joonis 6) on selgelt näha, et alkoholi tarbimine näitab langustrendi. Kui nooremates klassides on alkoholi tarbimine märgatavalt tõusnud, 5 klasside õpilastest tarbis 2011. aastal alkoholi juba

lausa 50% õpilastest, mis on 38% suurem, kui 2006 aastal. Selline tõus on lausa 3 kordne. Kui narkootikumide tarbimine 8 klassist alates tõusis, siis alkoholi tarbimine hakkab 8 klassist märgatavalt langema.

Joonis 6. Alkoholi tarbimine klasside ja aastate võrdluses. Allikas: 2011.a uuringu raport.

Alkoholi tarbimise märgatav vähenemine võib olla tingitud ka alkoholi kättesaadavuse muutustest (vt joonis 7). Kui 2000 aastal ostis 56% tarbijatest alkoholi ise kauplustest, siis 2011 aastaks on see protsent langenud 28%-ni. Samuti on märgatavalt langenud baaridest ja kohvikutest alkoholi ostvate õpilaste arv. Võrreldes 2000 aastaga on 2011 aastal taas tõusma hakanud tarbijate arv, kes lasevad alkoholi mõnel täiskasvanul osta. Kuigi 2006 aastal oli seda võimalust kasutanud tervelt 25% tarbijatest, siis olid vaadeldaval aastal ka ise ostmise protsendid palju kõrgemad ning vanemates klassides tarbijaid palju rohkem.

Joonis 7. Alkoholi hankimise võimalused kolme aasta võrdluses. Protsent tarbivatest õpilastest. (Märkida võis mitu varianti). Autori koostatud uuringu raportite põhjal.

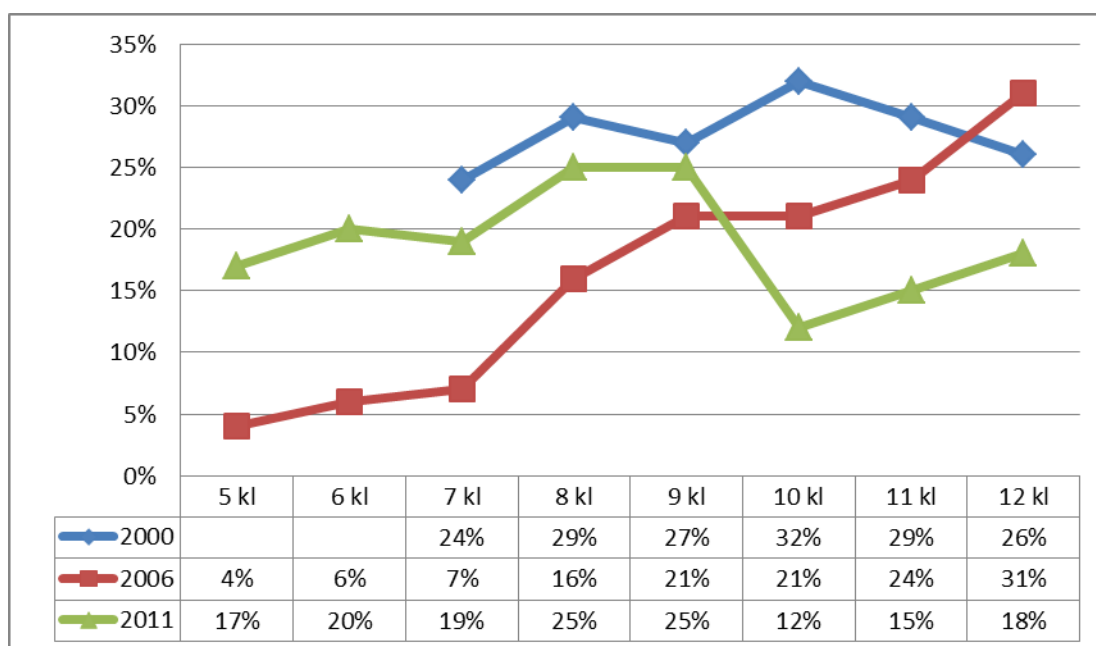
2011 aastal oli muude alkoholi tarbimise võimalustena märgitud, et vanemad pereliikmed pakuvad, lastakse joodikutel osta või neile tehakse alkohoolseid jooke välja (2011a. raport).

Alkohol on koolinoorte seas olnud läbi kolme uuringu aasta kõige populaarsemaks mõnuaineaks. Viimasel 2011. aastal on alkoholi tarbimine hakanud märgatavalt vähenema just vanemate õpilaste seas. Samas on alkoholi tarbimine kasvanud just nooremate õpilaste seas. Vaadates narkootikumide tarbimise harjumusi, siis võib arvata, et vanemate õpilaste seas muutub narkootikum alkoholi aseaineks.

2.3.4. Ülevaade suitsetamisest kolme uuringkorra võrdluses

Sarnaselt alkoholile, näitab ka suitsetamine langus trendi. Võrreldes 2011 aastat 2006 aastaga, siis suitsetajate osakaal 5-9 klassini on märgatavalt tõusnud. 2011 aastal oli 5 klassis suitsu teinud juba 17% ja 6 klassis lausa 20% õpilastest. Võrreldes 2000 ja 2011

aastate tarbijate hulka, siis 2011 aastal on suitsetajaid tunduvalt vähem, kui 2000 aastal. (vt joonis 8) 2011 aastal suitsetajate arv 10 klassis järsult langeb.

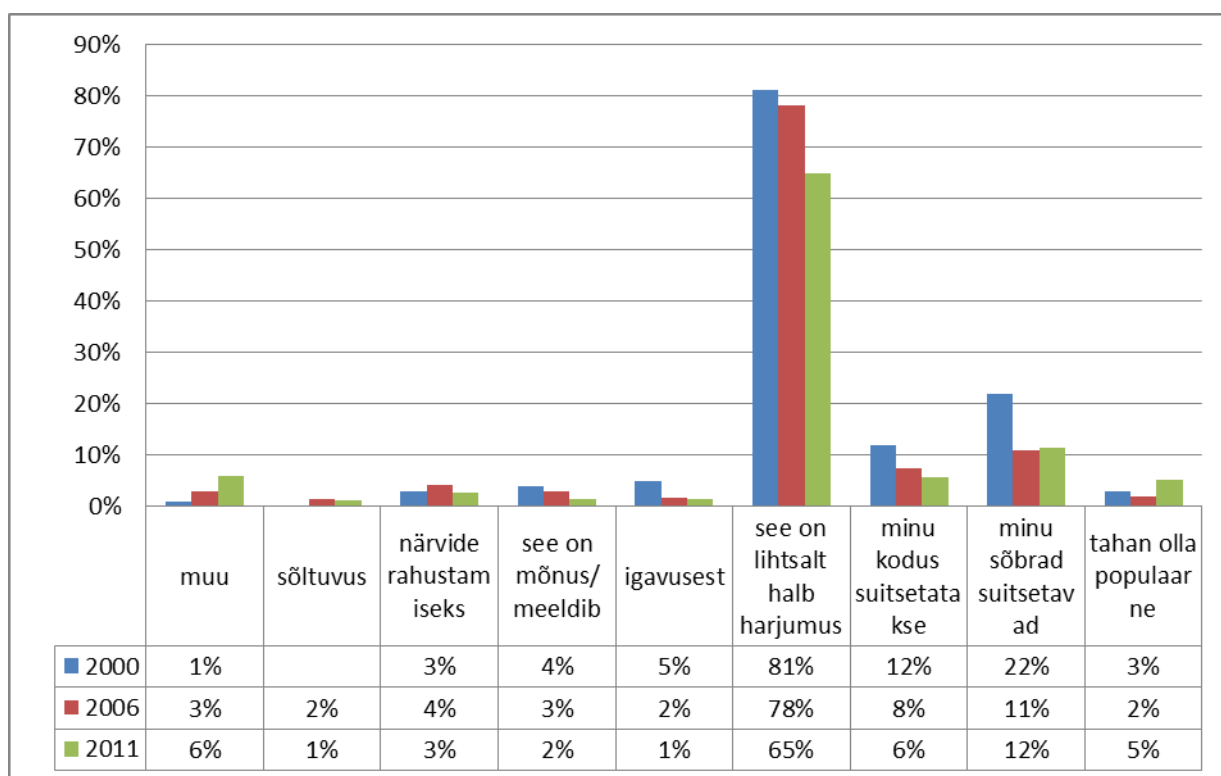

Joonis 8. Suitsetajate osakaal klasside ja aastate võrdluses. Allikas: 2011a. uuringu raport.

Suitsetamise põhjustena (vt joonis 9) on kõige enam välja toodud, et suitsetamine on lihtsalt halb harjumus. Koos suitsetajate arvu langusega langevad ka suitsetamise põhjuste protsendid. Positiivse näitajana võib välja tuua, et sõltuvuse pärast suitsetamist on märkinud kõige vähem suitsetajaid, 1% ja võrreldes 2006 aastaga on see protsent langenud. Samas ei pruugi kõik tarbijad sõltuvuse olemasolu tunnistada ja pole täpselt teada, kui paljud noored tegelikult sõltuvuses on.

2011 aastaks oli kasvanud nende suitsetajate osakaal, kes on märkinud põhjuseks populaarseks olemise soovi. Selle põhjuse kasvu võib tingida asjaolu, et sõprade arvamus on oluline. See on selgelt näha sellest, et suitsetavate sõprade põhjust on viimasel uuringul mainitud rohkem, kui kodus suitsetavate inimeste mõju. Õnneks on vähenemas ka nende noorte hulk, kes suitsetavad igavusest või peavad suitsetamist mõnusaks tegevuseks. Samuti kasutatakse suitsetamist närvide rahustamiseks järjest vähem.

„Muude põhjustena märgi, et kodus või koolis on probleeme, suitsetatakse sellepärast, et enamik suitsetab ja suitsetades tulevad head ideed. 11.aastaste vastajate seas oli enam neid, kes suitsetavad sellepärast, et olla populaarne. 16-19. aastased suitsetavad sellepärast, et nende sõbrad suitsetavad ja üle 19. aastased suitsetajad tõid põhjuseks välja, et see on lihtsalt halb harjumus.“ (2011a. raport)

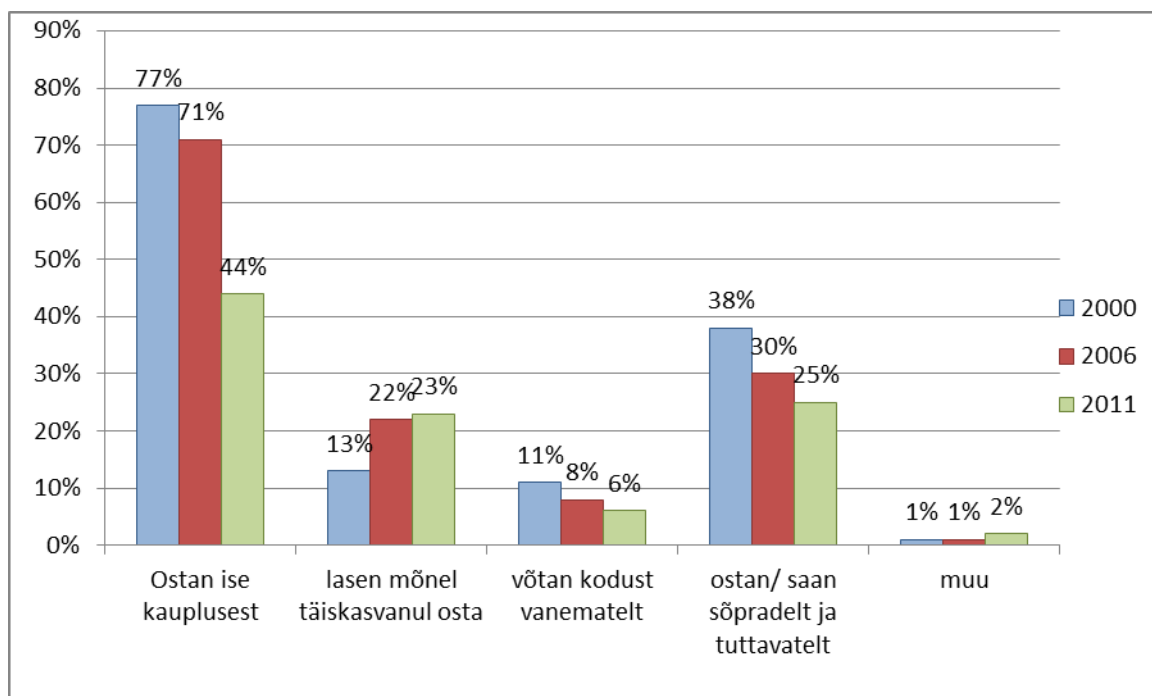

Joonis 9. Suitsetamise põhjused kolme aasta võrdluses. (valida võis ka mitu varianti).
Autori koostatud uuringu raportite põhjal.

Suitsude hankimisel (vt joonis 10) on tunduvalt vähenenud nende noorte arv, kes ostavad suitsu ise kauplusest. 2000 aastal oli nende hulgas 81% ja 2011 aastal 64% alaealisi. Alla 18.aastastel isikutel on aga keelatud tubakatooteid omada, osta ja tarbida (tubakaseadus). Kauplusest suitsu ise ostvate alaealiste protsendi vähenemine annab alust arvata, et tubakaseaduse rakendamine on muutunud järjest paremaks ja enam ei saa alaealised nii kergesti suitse ise osta. Sellele asjaolule annab kinnitust ka see, et järjest enam noori laseb suitsu osta mõnel täiskasvanul.

Ka kodust vanematelt suitsude võtmist jääb järjest vähemaks. Kui võtta arvesse ka joonisel 8 välja toodud suitsetamise põhjuse kodus suitsetavate inimeste protsendi

väheneb, siis võib arvata, et täiskasvanud inimeste hulgas jääb suitsetamist samuti vähemaks või muutuvad lapsevanemad tähelepanelikumaks.

Joonis 10. Sigarettide hankimine kolme aasta võrdluses. Protsent suitsetavatest õpilastest. (valida võis ka mitu varianti). Autori koostatud uuringu raportite põhjal

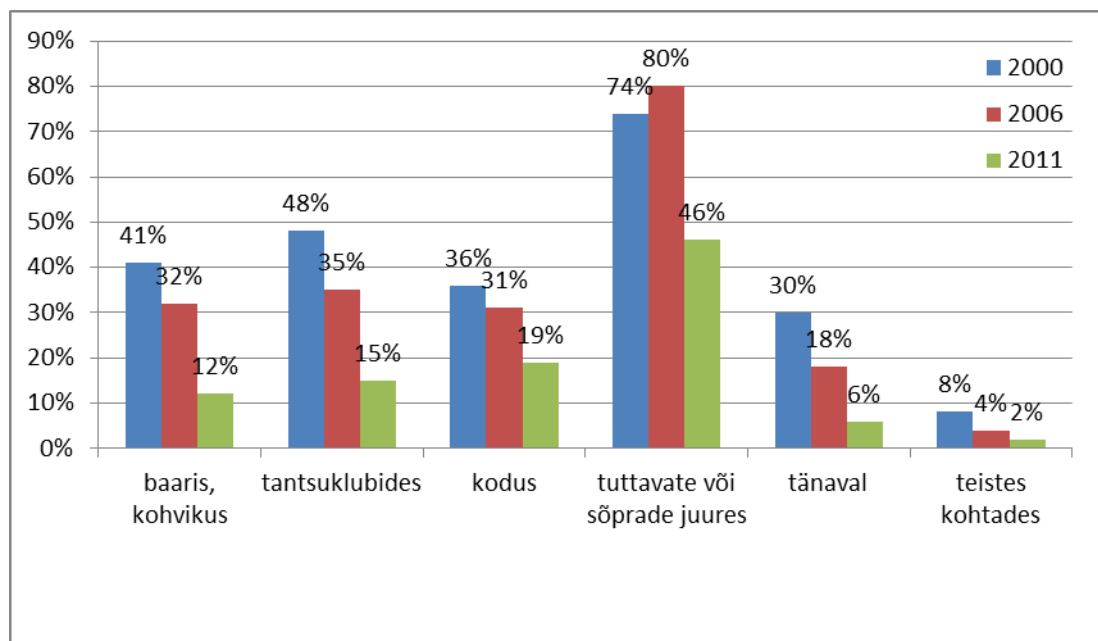
Suitsetajate arv on hakanud vanemates klassides vähenema. Suitsetamise proovimise vanus langeb, ning sellest tulenevalt on nooremates klassides suitsetajate osakaal tõusmas. Positiivne näitaja on asjaolu, et kauplustest suitsu ostvate alaealiste arv on langemas, nagu ka üldine suitsetajate arv koolinoorte seas.

2.3.5. Mõnuainete tarbimise kohad

Mõnuainete tarbimine on keelatud tegevus ja sellest lähtuvalt üritavad noored nende ainete tarbimist varjata vähemalt oma vanemate eest. Olenevalt mõnuainest, selle mõjust ja tarbimise viisist, valivad noored tarbimiseks neile sobiva koha.

Alkoholi tarbinud inimeste käitumine muutub märgatavalt, eriti kui seda tarbitakse suuremates kogustes. Alkoholi tarbimine pidudel ja kogunemistel näib olevat täiesti tavaline tegevus ka noorte hulgas. Kõige rohkem tarbivad noored alkoholi oma sõprade

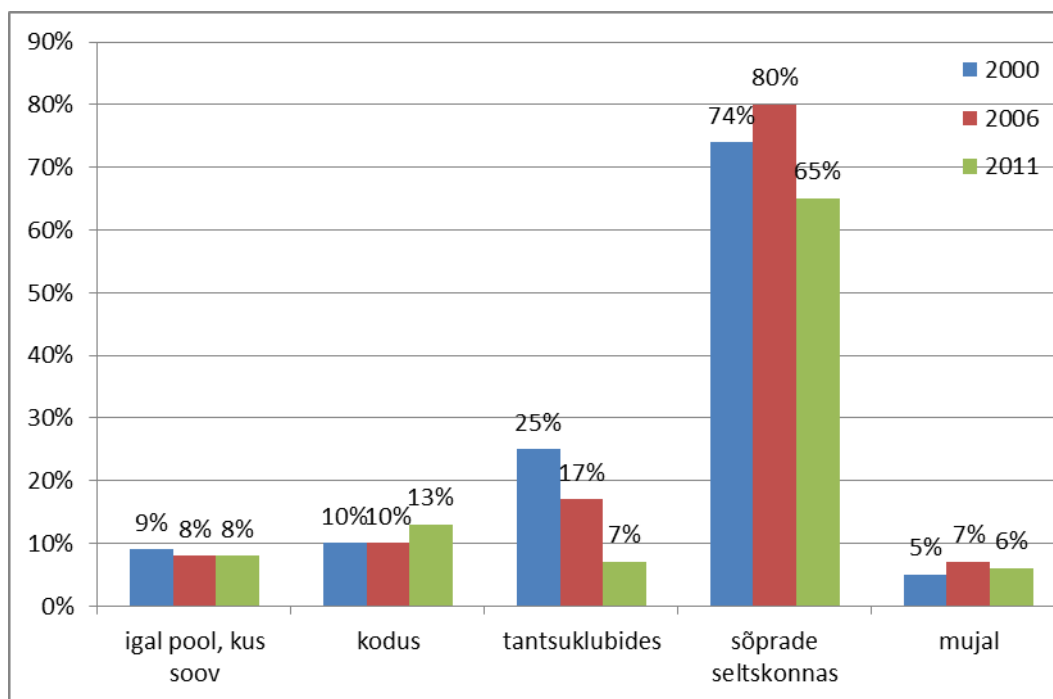
või tuttavate juures (vt joonis 11). Koos üldise alkoholi tarbijate arvu vähenemisega väheneb ka selle tarbimise kohtade arv. Alkoholi tabimise kohtade vähenemise võib tingida ka asjaolu, et noored on hakanud seda mõnuainet tarbima vaid kindlas kohas ja kindlate inimeste seltsis.

Joonis 11 . Alkoholi tarbimise kohad kolme aasta võrdluses. (valida võis mitu varianti). Autori koostatud uuringu raportite põhjal.

Positiivse näitajana võib välja tuua alkoholi tarbimise vähenemise avalikes kohtades. Need näitajad on kolme aasta võrdluses järjepidevalt vähenenud. Näiteks 2000. aastal oli baaris või kohvikus alkoholi tarbinud 41% vastanutest, 2011. aasta aga 12% alkoholi tarbivatest õpilastest. Vähenenud on ka nende noorte arv, kes on alkoholi kodus tarbinud, mis annab alust oletada, et lapsevanemate suhtumine noorte alkoholi tarbimisse on muutunud rangemaks.

Avalikes kohtades ei julge noored enam nii vabalt tarbida ka narkootikume. 2000. aastal tunnistas 25% noortest, et on narkootikume tarbinud tantsuklubides ning 2011. aastaks oli nende noorte arv langenud 7%ni. (vt joonis 12)

Joonis 12. Narkootikumide tarbimise kohad kolme aasta võrdluses. (valida võis mitu varianti) Autori koostatud uuringu raportite põhjal.

Kõige rohkem tarbivad noored narkootikume sõprade seltskonnas, 2011. aastal nimetas seda tarbimise kohta lausa 65% noortest. Võrreldes varasemate uuringuaastatega on nende noorte arv siiski langenud, sest 2006 aastal tunnistas lausa 80% noortest, et on narkootikume tarbinud just sõprade seltskonnas.

Tõusvas suunas on liikunud kodus narkootikume tarbivate noorte arv. 2000. ja 2006. aastal oli kodus narkootikume tarbinud 10% vastanutest ja 2011. aastaks oli see protsent tõusnud juba 13%ni. Küllaltki suur protsent noori on tunnistanud, et tarbivad narkootikume seal, kus aga ise tahavad. Selline suhtumine näitab hirmu puudumist täiskasvanute ja võimude ees.

Suvalistes kohtades tarbitakse ka sigarette. Suitsetamise kohtade kohta puudusid uuringutes küsimused, kuna selle mõnuaine puhul ei ole noortel ilmselt päris kindlat kohta. Suitsetajaid võib kohata peaaegu igal pool, sest selle mõnuaine puhul ei ole vahelejäämise hirm ilmselt nii suur. Suitsetamine ei jäta peale lõhna mingeid märgatavaid tarbimise jälgi ja ei muuda inimese käitumist ebaadekvaatseks.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et noored valivad mõnuainete tarbimiseks enamasti turvalise keskkonna, eemal täiskasvanute pilkudest. Mõnuainete tarbimine avalikes kohtades on vähenemas, kõige rohkem tarbivad noored mõnuaineid sõprade seltskonnas. Kõige vabamalt käivad noored ringi suitsetamisega, seda mõnuainet tarbitakse vastavalt soovile peaaegu igalpool, ka koolide lähedustes.

2.3.6. Mõnuainete tarbimise olukord Pärnu koolides

Enamus koolinoortest on mõnuainetega kokkupuutunud või neid proovinud. Igal uuringu aastal on mõned õpilased maininud, et nad on alkoholi ja narkootikume koolis tarbinud. Mõned õpilased on ka väitnud, et nad on koolist narkootikume ostnud. 2011 aastal oli koolist narkootikume ostnud 3% tarvitajatest. (vt joonis 4) See on õnneks 2% vähem, kui 2000 aastal, kui koolist oli narkootikume ostnud 5% tarbijatest.

Õ21: Tõenäoliselt tarbitakse mõnuaineid varjatult rohkem, kui välja paistab.

Õ8: /.../ Konkreetset koolis on vahel juhtunud, et saadame mõne eelmisel päeval kõvasti pidutsenud noormehe koju. Seda juhtub siiski väga harva. Üldisemalt hindan mõnuainete tarbimise olukorda keskmiseks. /.../

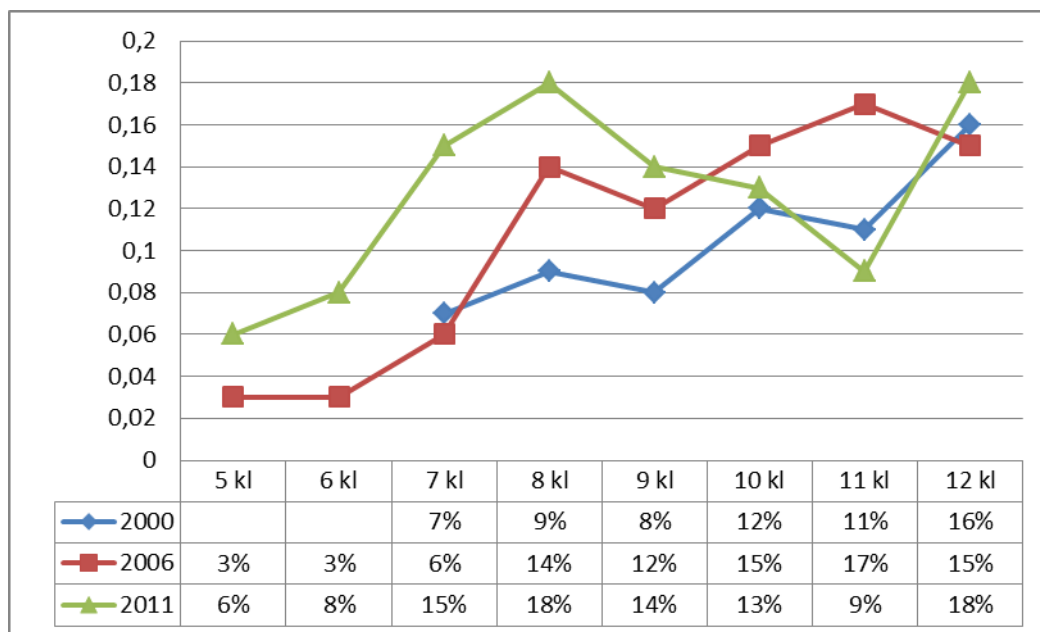
Õ35: /.../ Kindlasti on ka neid, kes pruugivad alkoholi, huuletubakat, liigub ka kanepit jm

Õ35-1: Politsei on teinud narkokoeraga 2 korda reide koolimajja, kuid tarbimine ei ole kinnitust leidnud.

Õ20: Lootsin, et tulemused on paremad, ehk siis meie kooli õpilased on proovinud vähem mõnuaineid

Narkootikumide olemasolu koolis tunnistavad ka õppealajuhatajad. Üldiselt hinnatakse mõnuainete tarbimise olukorda koolis positiivselt ning loodetakse, et seda tehakse pigem kooli välisel ajal. Narkootikumide leiu puudumist koolis mainis vaid üks õppealajuhataja. Narkootikumide liikumise kohta koolis annab tunnistust ka koolist narkootikumide ostmise võimalikkus. (vt joonis 13)

Koolist narkootikumide ostmise võimalikkusest oli 2000 aastal teadlik 10% küsitletutest. 2006 aastal olid teadlikud 5% ja 2011 aastal 7% küsitletud koolinoortest. Üldine teadlikus vanemates klassides suureneb. 2011 aastal on tõusnud 5-7 klasside õpilaste teadlikkus narkootikumide ostmise võimalikkusest koolis.

Joonis 13. Koolist narkootikumide ostmise võimalustest teadlike õpilaste osatähtsus klasside ja aastate võrdluses.

Narkootikumidest ja alkoholist enam märgatakse koolides suitsetavaid noori. Narkootikumide ning alkoholi tarbimist üritavad noored täiskasvanute eest rohkem varjata, kui suitsetamist. Viimasele väitele annab tunnistust asjaolu, et koolitöötajad märkavad kõige rohkem neid noori, kes käivad vahetundides väljas kindlaks kujunenud kohtades suitsetamas. Seda tõdesid ka küsitletud õppealajuhatajad.

Õ34: /.../ Probleemiks on suitsetamine pargis. (eriti 12. klasside õpilased). /.../

Õ8: /.../ Hakkab silma küllaltki palju suitsetajaid.

Õ22: Arvan, et suitsetamist on. teistes mõnuainetes kahtlen.

Õ35: Tean, et päris suur hulk õpilasi suitsetab. /.../

Õ10: Tundub et on korras- ka vahetunnis välja minevaid (suitsetama?) noori on viimasel paaril aastal oluliselt vähem. /.../

Enamus küsitletud õppealajuhatajatest mainis, et nende koolis on suitsetajaid. Kolm respondenti tõdes, et suitsetajaid on palju. Ühe kooli õppealajuhataja arvates on olukord paranemas ja suitsetajaid jääb vähemaks, seda kinnitab ka üldine suitsetajate arvu vähenemine koolinoorte seas. (vt joonis 8)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et mõnuaineid tarbitakse koolis vähe, enamasti tehakse seda väljaspool kooli ja täiskasvanutest eemal. Kõige rohkem tehakse koolide territooriumitel suitsu. Samuti on võrreldes 2000 aastaga vähenenud nende koolinoorte protsent, kes on teadlikud narkootikumide ostmise võimalikkusest koolis.

2.3.7. Uuringu tulemuste rakendamine mõnuainete alases ennetustöös

Pärnu koolinoorte probleemide uuringud on andnud hea ülevaate mõnuainete tarbimise harjumustest koolinoorte seas. Kui 2000. aastal küsitleti 7-12 klasside õpilasi, siis uuringu tulemustest selgus, et 7. klasside õpilaste seas on palju mõnuainete tarbijaid ja probleem algab juba nooremates klassides. Selle tulemusena küsitleti järgnevate uuringute käigus ka 5-6. klasside õpilasi. Mõnuainete tarbimise harjumuste ülevaade aitab paremini suunata ja korraldada ennetustööd.

N: Kui 2000 aasta alguses käidi mõnes koolis ja räägiti lastega, siis nüüd viiakse koolides läbi väga palju erinevaid loenguid, et noored teaksid teemat. Kasutatakse narkokoeri, õpilaste asjade kontrollimiseks. Samuti eraviisilisi vestlusi õpilastega, kelle käitumine on tekitanud kahtlusi.

Küsitletud noorsoopolitseinik tõdes, et ennetustöö koolides on muutunud tunduvalt paremaks, kui see oli 2000. aastal. Ennetustöö on muutunud järjekindlamaks ja tõhusamaks. Üksikute klasside ja koolide külastamise asemel käiakse nüüdseks kõigis Pärnu koolides.

Õ10: Süsteemne planeeritud preventiivne töö koostöös noorsoopolitseiga, noorsootöötajaga, sotsiaalnõustajaga. /.../

Õ35: /.../ Teeme koostööd kooli sotsiaaltöötajaga, noorsoopolitseinikuga.

Õ35-1: *Noorsoopolitseinikud ja narkopolitseinikud on käinud selgitustööd tegemas nii õpilaste kui ka õpetajate seas. /.../*

Õ34: */.../ koostöö politsei töötajatega (patrull, trahvid).*

Õ22: *Kui õpilane on jäänud suitsetamisega vahele, kirjutab ta seletuskirja ning tema teost teavitatakse nii lapsevanemat kui ka politseid.*

Õ8: */.../ on korraldatud vastavaid infopäevi koostöös Pärnu politseiga. Samuti on igal õppeaastal toimunud koolis narkoreidid.*

Enamus küsitlusele vastanud õppealajuhatajatest mainis koostööd politseiga. Kaks respondenti tunnistas, et tarvitamisega vahele jäänud õpilastele kutsutakse politsei ning nad saavad karistatud rahalise trahviga. Ennetustöö koolides on muutunud põhjalikumaks ja mitmekülgsemaks. Prevtiivse töö jaoks ei kaasata üksnes politseinike.

Õ20: *Bioloogia tundides ja inimeseõpetuse tundides on õpilastele räägitud nende kahjulikust mõjust.*

Õ35: *Kõikides III kooliastme klassides on korraldatud loengud, mis tutvustavad mõnuainete kasutamisest tulenevaid tagajärgi. Eriti hea oli seminar, mille viis läbi hr Egipt. Lastevanematele oleme korraldanud mitmeid koolitusi, kuidas ära tunda, et laps midagi pruugib ja kuidas siis käituda. /.../*

Õ35-1: */.../ Õpilased on käinud õppereisidel Tallinnas Tervishoiu muuseumis.*

Õ8: *Meil on õppekavades moodulid - inimeseõpetus, suhtlemisõpetus, suhtlemispsühholoogia jne nende õppetundide raames käsitletakse teemasid ka mõnuainete tarbimise ennetamiseks ja piiramiseks./.../ On läbi viidud ka "suitsuvaba rühm" võistlus.*

Õ34: *Spetsialistide loengud (arstid, projekti juhid), psühholoogi indiv. vestlused, inimeseõpetuse tunnid, arenguestlused õpilane-õpetaja-lapsevanem (10, 11.kl.),*

Ennetustöö koolides toimub erinevatel tasanditel- tundides, spetsiaalsetes loengutes, koolitused ja isegi õpetlikud väljasõidud. Ühes koolis toodi välja ka „suitsuvaba rühm“ võistluse läbi viimist, mis aitab mitte suitsetamist muuta populaarsemaks.

Ennetustöö efektiivsusest annab tunnistust üldine mõnuainete tarbimise vähenemine. (vt joonis 2) Preventiivse töö efektiivsust aitab tõsta selle mitmekülsus ning koostöö erinevate spetsialistide vahel. Ennetustöö annab kõige paremaid tulemusi, kui see on õpilaste jaoks huvitavaks muudetud.

Õ10: *Lastele pakub huvi, tundub et on abiks.*

Õ8: *Hindan meetmeid tõhusaks. Parim viis ennetava informatsiooni edasi andmiseks on meil n suhtlemisõpetuse, inimeseõpetuse õppetund, kus õpilaste hulk ei ole väga suur. Oluline on võimalus tagasisideks ja vajadusel küsimuste esitamiseks, aruteluks.*

Õ34: *Hindan positiivselt, aga kindlasti on arenguruumi. Vaja oleks spetsialistide abi.*

Õ22: *Politsei määrab tavaliselt rahatrahvi, eks see mõjutab küll, aga probleemi see ei lahenda*

Õppealajuhatajate arvamused ennetustöö efektiivsusest on väga erinevad, osade vastanute arvates on tehtav töö piisav, teiste arvates oleks vaja veel paljut parandada.

Õ21: */.../ Võib-olla toimiks paremini 1:1-le meetod, noorelt noorele, noorte poolt ise kampaaniate korraldamine vms.*

Õ20: *Tõhusust ei oska küll hinnata, selleks tuleb läbi viia uus küsitlus*

Õ35: *Raske on hinnangut anda, sest otseselt pole keegi õpilastest mõnuainete pruukimisega (v a suitsetamine) vahele jäänud. Kooliterritooriumil suitsetamist oleme suutnud piirata.*

Õ35-1: *Teeme, mis meie võimuses- üle oma varju ei hüppa.*

Ennetustöö efektiivsust on väga raske hinnata, kuid selle tõhususest annab märku ka see, kui koolis pole õpilased mõnuainete tarbimisega vahele jäänud või on suitsetajaid koolis vähemaks jäänud. Kokkuvõtvalt saab öelda, et ennetustööga tegeletakse järjekindlalt ning selle edukusest annab märku ka see, kui politseireidil keegi

mõnuainetega vahele ei jää. Kindlasti annaks ennetustööd veelgi efektiivsemaks muuta, kui see juba on, kuid kõige tähtsam on, et preventiivse töö tegemisel antakse endast parim.

2.3.8. Uuringute tulemuste usutavus

Koolinoorte seas uuringute läbiviimisel tuleb alati arvestada, et osadele õpilastele teevad uuringud nalja ja küsimustele vastatakse suvaliselt ja liialdustega. Ka 2000, 2006 ja 2011 aastate uuringute vastustes oli mõni õpilane vastanud nii, nagu ta oleks ahelsuitsetaja, alkohoolik ja narkomaan, kes tarbib kõike ja kõikjal. Sellised vastused ühes ankeedis on vähe usutavad, sest sellises seisundis noored ei käi enamasti koolis.

Uuringute tulemuste täieliku usutavuse seab kahtluse alla ka küsitatud noorsoopolitseinik.

N: Tekitab natukene kahtlusi. Uues uuringus peaks kindlasti sees olema kontrollküsimused, mis näitaks, kas mõeldi kaasa või tõmmati lihtsalt tärnikesi. Uuringu teemadel olen lastega rääkinud ja selliseid vastuseid, et „panin suvalt“ oli päris palju. Seega kahtlen tulemuses.

Küsitatud õppealajuhatajate arvamused uuringute tulemuste usutavusest jagunesid kaheks. Kolm küsitatud õppealajuhatajat pidas uuringute tulemusi usutavaks ja üks keskpäraseks. Ülejäänud vastanutest olid arvamusel, et vastanute seas oli ka neid noori, kes vastasid suvaliselt.

Õ35: Arvan, et vastajate hulgas oli ka neid, kes pidasid küsitlust naljaks ja nii ka vastasid. (Lehitsesin mõne klassi küsitluslehti).

Õ35-1: Noored tunduvad liialdavat oma mõnuainete tarbimisest rääkimisega, sest soovivad imponeerida klassikaaslaste ees ja ilmselt ei ole alati päris ausad vastajad.

Õ34: Arvan, et mõni vastanutest tegi nalja.

Noorte seas küsitlusi läbi viies tuleb alati arvestada ka võimalusega, et vastajate seas on neid, kes küsitlust naljakaks peavad ning sellele siis ka naljatades ja liialdustega

vastavad. Sellised koolinoorte probleemide uuringud ei anna küll täiesti usutavaid tulemusi, kuid annavad siiski üldistava ülevaate olukorrast.

2.4. ARUTELU, JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Diplomand eesmärgiks käesoleva uurimuse koostamisel oli saada ülevaade mõnuainete tarbimise harjumuste muutustest Pärnu koolinoorte seas 11 aasta jooksul. Uurida, kuidas on rakendatud Pärnu koolinoorte probleemide uuringute tulemusi ennetustöös ning kas mõnuainete alane ennetustöö on muutunud tõhusamaks.

Töö väärtuseks peab autor noorsoopolitseiniku ja õppealajuhatajate seisukohti mõnuainete tarbimise ja tehtava ennetustöö osas.

Lähtudes teooria osas välja toodust ning uuringu tulemuste võrdlustele võib öelda, et mõnuainete tarbimisega alustatakse järjest nooremalt. 2011 aastaks oli 5-6 klasside õpilaste seas alkoholi ja sigarettide tarbijaid juba kaks kuni kolm korda rohkem, kui neid oli 2006 aastal. Üldine alkoholi ja sigarette tarvitavate noorte arv on vähenemas just vanemate klasside õpilaste seas. Vanemates klassides on järjest populaarsemaks muutunud narkootikumide tarbimine, sellest võib järeldada, et narkootikumid on muutunud noortele kättesaadavamateks, kui alkohol ja sigaretid.

Narkootikumide hankimisel ei küsita ostjalt dokumenti või vanust, nagu alkoholi ja sigarettide puhul. 2011 aastaks oli tunduvalt langenud nende tarbijate hulk, kes ostsid endale ise kauplusest alkoholi või sigarette. Tõusnud on nende noorte arv, kes lasid neid endale osta mõnel täiskasvanul. Selline ise ostmise langus võib tuleneda aina tõhusamate ja rangemate alkoholi ja sigarettide müügi piirangutest või nende tarbijate arvu vähenemisest, mille tulemusena väheneb ka hankimine. Sellest olenemata on igasugune mõnuainete tarbimise vähenemine positiivne näitaja.

Narkootikumide kuritarvitamise tagajärjel kaotab inimene ühiskonnas pidepunkti, halvemal juhul hakkab ta eirama ühiskonnas kujunenud eetikanorme. Vastutustunne väheneb ja tekib oht panna toime kuritegusid, suhted lähedastega kannatavad või katkevad sootuks. Narkootikumide tarvitamisest võib pikapeale saada harjumuspärane viis probleemide eest põgenemiseks. Selline käitumine on eriti ohtlik just noorte

inimeste puhul, sest eluraskuste eest põgenedes ei õpi nad oma probleeme lahendama. (Sakk,K., Rästa,E., Raud,K. 2004)

Eeltoodud käitumus harjumuste vältimiseks tehakse pidevat ennetustööd ning hea on tõdeda, et mõnuainete alane preventiivne töö on muutunud sihipärasemaks, järjekindlamaks ning mitmekülgsemaks. Kui 2000 aastal koosnes ennetustöö loengutest mõnes koolis ja vestlustest problemaatilisemate õpilastega, siis 2011 aastaks peeti mõnuainete alaseid loenguid juba kõigis Pärnu koolides ja erinevatele vanuserühmadele. Ennetustöö tegemine ei ole enam ühe organisatsiooni (kooli või politsei) ülesanne, vaid sellesse on kaasatud mitmed erinevad spetsialistid, näiteks noorsootöötajad, arstid, sotsiaaltöötajad ning ka õpetajad ja lapsevanemad. Alkoholi ja sigarettide tarbijate vähenemist võib pidada eduka ennetustöö tulemuseks.

Tehtavast ennetustööst olenemata tarbitakse koolides kõige enam sigarette. Kooli töötajad märkavad suitsetavaid õpilasi kõige rohkem ka põhjusel, et need õpilased käivad vahetundides koolimaja lähistel kindlaks kujunenud kohtades koos suitsetamas. Suitsetamisega ei kaasne ka mingit märgatavat meeleolu muutust või joovet, nagu alkoholi ja narkootikumide tarbimisega. Seega ei sega suitsetamine koolitundides osalemist. Üksikud koolis alkoholi ja narkootikume tarvitavad õpilased jäävad märkamatuks või siis eemaldatakse selleks päevaks õppetööst ja nendega tegeleb edasi politsei. Märgatavat joovet tekitavaid mõnuaineid ei tarbita koolis ka hirmust karistuste ees, mis kaasnevad vahele jäämisel.

Aastatel 2000, 2006 ja 2011 läbi viidud Pärnu koolinoorte probleemide uuringute tulemusi ei tohi võtta kui reaalsel olukorda. Nende uuringute tulemused näitavad pigem õpilaste arvamust enda mõnuainete tarvitamisest, kuid sellest hoolimata annavad need tulemused aimu, kui levinud on mõnuained noorte seas. Paljud õpilased kipuvad enda mõnuainete tarvitamisega liialdama, arvates, et nad on nii lahedamad. Sellise mõtte käis välja ka üks küsitletud õppealajuhataja. Sellest tulenevalt avaldab töö autor lootust, et reaalne mõnuainete tarbimise olukord on natukenegi parem, kui nende uuringute andmetes nähtu.

Ettepanekud:

- 1) Antud uurimuses vaadeldud koolinoorte probleemide uuringutes on uuritud ainult suitsetamise põhjuseid ja lähtuvalt sellest, teeb autor ettepaneku järgnevates mõnuainete tarbimist puudutavates uuringutes uurida ka alkoholi ja narkootikumide tarbimise põhjuseid.
- 2) Autor ühineb Pärnu noorsoopolitseiniku mõttega, et mõnuainete tarbimise uuringutes võiksid olla ka kontrollküsimused, mis näitaksid, kas õpilane mõtleb kaasa või vastab suvaliselt.

KOKKUVÕTE

Mõnuainete tarbimine ka väheses koguses on tervisele kahjulik. Pikaajalisel tarbimisel võivad mõnuained põhjustada pöördumatuid tervisekahjustusi või isegi surma. Alkoholi ja sigarettide puhul on nende ainete koostis alati pakil kirjas ning tarbijale teada, kuid narkootikumide puhul ei või kunagi kindel olla, et soetatud aine on puhas ja ei sisalda mõnda mürgist ainet, nagu näiteks roti mürki.

Mõnuainete tarbimis harjumused Pärnu koolinoorte seas on 11 aasta jooksul tunduvalt muutunud. Alkoholi ja sigarettide tarbijate arv nooremate klasside õpilaste seas on tunduvalt tõusnud ja vanemate klasside õpilased on alkoholi vahetamas narkootikumide vastu. Narkootikumide tarvitajate arv on kasvanud ka nooremate klasside õpilaste seas. Selline tarbimis harjumuste muutus on aga noorte tervisele vägagi ohtlik, eriti, kui hakatakse proovima uusi ja tundmatuid aineid, mille mõju ei ole veel täpselt teada.

Narkootilise mõjuga taimi kasutati juba iidsetel aegadel ja kasutatakse ka tulevikus. Kuni need taimed ja ained eksisteerivad, seni leidub ka nende kasutajaid. Võime unistada mõnuainete vabast tulevikust, kuid oleks naiivne loota sellise unistuse täitumist. Me ei saa alati takistada mõnuainete tarbimist, kuid me saame teha pidevat ennetustööd, et noored teaksid, milliseid tagajärgi nende ainete tarvitamine kaasa tuua võib.

Järjepideva ennetustöö tulemusena ei julge enamus õpilasi koolides ja mujal avalikes kohtades mõnuaineid tarbida. Politseinike pidev liikumine koolimajades ja politseireidid koos narkokoortega on tekitanud hirmu karistuste ees ning ohjeldanud mõnevõrra mõnuainete tarbijaid. Karistused ei ole aga lahendus, vaid tagajärg.

Noored on ühiskonna tulevik ning nende tervis on kogu ühiskonna mure. Mõnuainetega rikutud tulevikud ja kaotatud elud on asendamatud, eriti nii väikeses riigis, nagu seda on Eesti, kus iga liige loeb. Ühiskonna muudavad tugevaks ja toimivaks just selle terved liikmed. Mõnuained olid, on ja jäävad selle maakera osaks ja oluline ei olegi nende ainete olemasolu, vaid see, mida ja kuidas me nende ainetega ringi käime. Kuidas me õpetame oma lapsi ja lapselapsi keelatud ainetest eemale hoidma ja lubatud mõistlikult kasutama.

SUMMARY

Substance abuse habits among Pärnus students during 2000-2011

Lii Maripuu

While walking along the city streets we can often see young people smoking, or drinking alcohol. In spite of prohibitions and restrictions minors have access to alcohol and cigarettes. Using these substances sometimes leads to using stronger and more dangerous drugs. Drugs may cause addiction and so one young person's life can get ruined.

To avoid young person to get trapped in addiction we need to do constant prevention. To organize a better prevention we need to know in which age young people need it the most. There have been done several different researches to find out the situation about substance abuse. Similar researches have been done in 2000, 2006 and 2011 in Pärnu schools by Pärnu City Administration in cooperation with University of Tartu Pärnu College.

The aim of this research is to find out how substance abuse is changed among students in years 2000 to 2011. This research includes substance abuse part from Pärnu students' problem research, and in this research the young students are from classes 5-12. In this research there are compared results from three researches to survey how substance abuse habits have been changed. For more diversified approach there have been questioned head teachers from 11 Pärnus schools and one youth cop. This research gives a survey about most used substances among students and is asking next research questions:

- 1) If and how the substance abuse habits have been changed among Pärnu students during 11 years.
- 2) What methods have been used to prevent substance abuse by students?

3) How reliable are these research results been valued by head teachers and youth cop?

In light of research result analysis we can see, that more and more young children are starting to use substances like alcohol and cigarettes. By 2011 the number of 5-6 class students, how admitted substance abuse had been raised twice or even three times bigger, then it was in 2006. The main number of alcohol and cigarette users has decreased mostly among older students, who have started to use more and more narcotics.

There is done a lot of prevention to avoid bad behavior habits and it's good to recognize, that prevention is getting more focused, consistent and more versatile. In 2000 there were done just few lectures about substance abuse in few Pärnus schools and in 2011 the lectures are conducted in every Pärnu school. Now the prevention work is done in cooperation between many specialists and includes schools, parents, police and teachers.

There are done next propositions:

1) Over looked researches only contained question about smoking reasons and so the author of this research is making a proposition to ask reasons for alcohol and drug abuse in next research.

2) The author of this research agrees with youth cop, who suggested, that in this kind of researches there should be control questions to see, if the answering student is thinking about answers or not.

In conclusion it can be said, that young people are the future of society and their health is a concern for all of us. Ruined future or life is irreplaceable, especially for so small country as Estonia. Substances were, are and will be part of the earth and the existence of them is not important. The main thing is how we are teaching our children and grandchildren to keep away from drugs and to use alcohol and cigarettes with common sense.

VIIDATUD ALLIKAD

- 1) Alkoholiseadus 2001. – RT I osa, 2002, nr 3, akt 7. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032012002>
- 2) Alkoholi teemaline veebileht: <http://www.alkoinfo.ee/>
- 3) **Anisimova, S. G.** 2012 Narcotics Abuse Among Young People in the Northern Territories, https://mailhost.ut.ee/mail/?_task=mail&_framed=1&_action=get&_mbox=INBOX&_uid=1550&_part=2&_frame=1
- 4) Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine 2009/2010 õ/a: <http://www.tai.ee/et/terviseandmed/uuringud>
- 5) ESPAD raport 2011: <http://www.espad.org/en/Reports--Documents/ESPAD-Reports/>
- 6) **Ganeri, A.** 2000 „Uimastid“ Egmont.
- 7) **Hardiman, M.** 2000. „Sõltuvus“. Tänapäev
- 8) **Haskins, M.** 2003. „Meelemürgid“. Ersen
- 9) **Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** 2005. „Uuri ja kirjuta“. Tallinn:Medicina.
- 10) Kanepitemp.wordpress: <http://kanepitemp.wordpress.com/2011/05/11/moodunud-aastal-avastati-rekordkogus-uusi-narkootikume/>
- 11) Kuritegevus Eestis 2010: <http://www.kuriteoennetus.ee/35834>
- 12) **Küüt, R.** Politsei- ja Piirivalveameti 2009.a. tegevuse ülevaade, URL: <http://www.politsei.ee/dotAsset/184231.pdf>
- 13) **McGill, T** 2002. „Uimasteid trotsides“. AS Trükk. lk 23
- 14) Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012, 2011. aasta aastaaruanne: <http://www.valitsus.ee/et/valitsus/arengukavad>

- 15) Narkootikumide teemaline veebileht : <http://www.narko.ee/>
- 16) Narkootiliste ja Psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus 1997. – RT I osa, 1997, nr 52, akt 824. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/105032013002>
- 17) Politsei- ja Piirivalve veebileht: <http://www.politsei.ee/et/>
- 18) Pärnu linna koduleht: <http://www.parnu.ee/index.php?id=1604>
- 19) **Raudsepp, J.** 1980 „Tubakakatki“. Tallinn „Valgus“.
- 20) **Rebane, A.** 2010 „Elades kainelt“. Eesti Keele Sihtasutus.
- 21) **Sakk, K., Rästa, E., Raud, K.** 2004 „Narkootikumid ning doping- ja muud tervistkahjustavad ained“. Eesti Uimastiseire Keskus.
- 22) **Sisekaitseakadeemia** 2004. „Alkoholi ja narkomaania ennetamise käsiraamat“. OÜ Dada AD.
- 23) Žuravljova, M. 2012 Kuidas ennetada uimastite kasutamist, Tartu Ülikool <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/24963/index.html>
- 24) Terviseinfo- räägime narkootikumidest: www.terviseinfo.ee/trukised/download/530
- 25) Terviseinfo võrgustik: <http://www.terviseinfo.ee/>
- 26) Tubakaseadus 2005. – RT I osa, 2005, nr 29, akt 210. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/TubS>
- 27) **Wahl, M. D., Ellu, E** 1998. „Narko“. Avita
- 28) Õpiprojekt Noorsootöötajatele alkoholist ja tubakast: http://www.tps.edu.ee/materjalid/alkohol_tubakas/index.html
- 29) 2000.aasta Pärnu koolinoorte probleemide uuringu tulemused : http://www.parnu.ee/fileadmin/user_upload/materjalid/kysitlused/Probleemid_Parnu_koolides_2000.pdf
- 30) 2006.aasta Pärnu koolinoorte probleemide uuringu tulemused: http://www.parnu.ee/fileadmin/user_upload/areng/uurimused/Parnu_koolide_probleemid_2006_raport.pdf
- 31) 2011.aasta Pärnu koolinoorte probleemide uuringu tulemused: http://www.parnu.ee/fileadmin/user_upload/areng/uurimused/Probleemid_koolides_2011_raport.pdf

LISAD

LISA 1. Küsimustik Pärnu koolide õppealajuhatajatele

- 1) Kui kaua olete töötanud koolis?

.....

- 2) Kas olete kursis Pärnu koolides 2000,2006 ja 2011.a läbiviidud koolinoorte probleemide uuringu tulemustega?

.....

- 3) Kuidas saite uuringute tulemustest teada?

.....

- 4) Kuidas hindate antud uuringute tulemuste usutavust?

.....

- 5) Kuidas hindate teie mõnuainete tarbimise olukorda enda koolis?

.....

- 6) Mida on teie koolis ette võetud mõnuainete tarbimise ja leviku piiramiseks?

.....

- 7) Kuidas hindate rakendatud meetmete tõhusust?

.....

Aitäh!

LISA 2. Küsimused Pärnu noorsoopolitseinikule

1) Kua olete töötanud noorsoopolitseinikuna?

.....

2) Kas Te olete kursis Pärnu koolinoorte probleemide uuringute tulemustega, mis viidi läbi aastatel 2000,2006 ja 2011?

.....

3) Kuidas hindate antud uuringute tulemuste usutavust?

.....

4) Kuidas hindate Teie, kui noorsoopolitseinik mõnuainete tarbimise olukorda Pärnu koolinoorte seas 2011.aasta seisuga?

.....

5) Milliseid meetmeid on kasutatud ennetustöös 2000. ja 2011. aastal? Millised on olnud suurimad muutused?

.....

Aitäh!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina: Lii Maripuu

(autori nimi)

(sünnikuupäev): 11. 03. 1984

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Mõnuainete tarbimise harjumused Pärnu koolinoorte seas aastatel 2000-2011“ (lõputöö pealkiri)

Mille juhendaja on Kandela Õun,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus 15.05.2013 (kuupäev)